

Verenigingsmonitor 2008

De stand van zaken bij sportverenigingen

Verenigingsmonitor 2008

De stand van zaken bij sportverenigingen

In opdracht van NOC ★ NSF en met steun van het
Ministerie van VWS

**Janine van Kalmthout
Marcia de Jong
Jo Lucassen**

© *W.J.H. Mulier Instituut*
's-Hertogenbosch, juni 2009

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

t 073-6126401

f 073-6126413

e info@mulierinstituut.nl

i www.mulierinstituut.nl

*De foto's in dit rapport zijn afkomstig uit Verenigingen vereeuwigd
(www.mulierinstituut.nl/publicaties/verenigingenvereeuwigd)*

Inhoudsopgave

Woord vooraf	5
I Samenvatting	7
II Inleiding	11
III Resultaten	13
1. Beleid en strategie	15
1.1 Beleidsplannen en speerpunten	15
1.2 Knelpunten	18
1.3 Advies en ondersteuning	20
1.4 Samenwerking	23
1.5 Toekomst	28
1.6 Samenvatting	31
2. Aanbod	33
2.1 Sportaanbod	33
2.2 Nevenactiviteiten	35
2.3 Samenvatting	38
3. Doelgroepen	39
3.1 Samenstelling ledenbestand	39
3.2 Ledenverloop	44
3.3 Samenvatting	47
4. Kader	49
4.1 Vrijwilligers	49
4.2 Vergoedingen kader	51
4.3 Samenstelling bestuur	52
4.4 Trainers	54
4.5 Samenvatting	56
5. Financiën	59
5.1 Lidmaatschapsvormen en contributies	59
5.2 Financiële positie	60
5.3 Samenvatting	63
IV Slotbeschouwing	65
Literatuur	73
Bijlage 1: technische verantwoording	75

Bijlage 2: tabellen bij de figuren per hoofdstuk

79

Woord vooraf

De georganiseerde sport telt ongeveer 27.000 verenigingen, met een gemiddeld aantal leden van 190. In deze verenigingen zijn ook talloze vrijwilligers en professionals actief. Zij vormen nog altijd het kloppend hart van de Nederlandse sportinfrastructuur.

Sport is 'serious business', waar zich soms uiterst reële problemen voordoen. Op de velden van de verenigingen ontmoet iedereen elkaar en kunnen emoties nog weleens hoog oplopen en ook dat vergt de nodige aandacht en diplomatie. Daarnaast stellen de toenemende bestuurlijke complexiteit en subsidievoorschriften steeds hogere eisen aan het beheren van verenigingen.

Deze monitor komt op een bijzonder moment uit: aan het begin van een economische crisis, waarvan niemand nog echt weet hoe deze uit zal pakken. Zeker is wel dat de sportverenigingen afhankelijk zijn van inkomsten uit de portemonnee van de sporter en van veelal lokale sponsorbijdragen. En juist deze twee bronnen staan onder druk.

Om de sportvereniging vitaal te houden moet de verenigingsbestuurder zich proactief opstellen, moeten er beleidsplannen worden ontworpen, een strategie opgesteld om leden te werven en te behouden en moet samenwerking worden gezocht met anderen die zich op de markt voor sport en bewegen begeven (scholen, andere verenigingen, commerciële aanbieders, gemeenten).

Om onze sportverenigingen op een juiste wijze te ondersteunen, is het voor sportbeleidsmakers belangrijk om meer inzicht te krijgen in het wel en wee van sportverenigingen. Om die reden laat NOC★NSF al een aantal jaren de verenigingen volgen via de Verenigingsmonitor. Samen met de Sportersmonitor (een tweejaarlijks onderzoek, gestart in 2006) die gericht is op het monitoren van uiteenlopende aspecten van het sportgedrag van burgers, geeft de Verenigingsmonitor een belangrijke impuls aan het gebruik van onderzoeksgegevens in de onderbouwing van het sportbeleid.

Bij deze bedank ik de onderzoekers van het W.J.H. Mulier Instituut en uiteraard alle meewerkende verenigingen, dat ze met de *Verenigingsmonitor 2008* een bijdrage hebben willen leveren aan een goed onderbouwd inzicht in sportverenigingen.

Theo Fledderus

Algemeen Directeur NOC★NSF

I Samenvatting

De vragenlijst van de Verenigingsmonitor wordt jaarlijks herzien en aangevuld. Dit is ook in 2008 gebeurd zonder dat dit ten koste gaat van de vergelijkbaarheid met voorgaande jaar. De Verenigingsmonitor is middels een webenquête afgenomen onder de 1.300 sportverenigingen uit het Verenigingspanel. De voorliggende rapportage is gebaseerd op de antwoorden van een representatieve groep van 664 sportverenigingen (netto respons van 51 procent).

Beleid en strategie

- Iets meer dan de helft (51%) van de clubs heeft haar beleid op papier gezet en drie vijfde beschikt over een duidelijke missie en visie voor de langere termijn.
- Ledenbehoud was in 2008 het belangrijkste beleidsmatige speerpunt, gevolgd door ledenwerving.
- Van de clubs kent 13 procent geen knelpunten. Van alle verenigingen die knelpunten ervaren, heeft 69 procent zorgen met betrekking tot het ledenbestand (met name de geringe aanwas van leden en het dalende ledental), op de voet gevolgd door kaderproblematiek (63%, hierbij gaat het veelal om het vinden van geschikte vrijwilligers en vrijwilligers voor specifieke taken).
- Twee vijfde van de verenigingen betwijfelt of ze met (het aantal beschikbare uren in) de huidige accommodatie op de huidige locatie nog jaren vooruit kan.
- Het overgrote deel van de sportverenigingen (91%) maakt voor advies en ondersteuning gebruik van de dienstverlening van andere organisaties en/of instanties. De verenigingen doen hierbij vooral een beroep op de gemeenten en de eigen sportbonden.
- In de nabije toekomst wil bijna twee derde van de clubs gebruik maken van professionele hulp. De hulpbehoefte ligt vooral op het vlak van werving van sponsors/adverteerders, gevolgd door ledenwerving en het opstellen van beleidsplannen.
- Ruim driekwart van de verenigingen (79%) heeft in het afgelopen jaar samengewerkt met andere instanties. In dit geval gaat het vooral om samenwerking met andere sportverenigingen, gemeenten en sportbonden. De samenwerking met andere sportverenigingen kenmerkt zich voornamelijk door overleg en uitwisseling van ervaringen. Een derde van de samenwerkende verenigingen werkt samen met scholen. Dit betreft voor het overgrote deel samenwerking met basisscholen (81%). Daarbij gaat het voornamelijk om het gezamenlijk organiseren van kennismakingscursussen en sportdagen/-toernooien en accommodatiegebruik.
- De meeste verenigingsbestuurders vinden dat hun vereniging een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft (78%) en dat sportiviteit en respect expliciete aandacht moeten krijgen binnen de vereniging (85%). De verenigingen (61%) zien voor zichzelf het meest een rol weggelegd bij het maatschappelijke thema 'Sportwaarden' (aandacht voor de individuele waarden van de leden (zelfvertrouwen, sociaal gedrag, prestatievermogen en welbevinden)).
- Iets meer dan een kwart van alle clubs (27%) was dit jaar betrokken bij lokale sportstimuleringsprojecten.
- De verenigingen zijn overwegend positief gestemd over de toekomst van de club.
- Iets meer dan de helft van de clubs (55%) heeft voor de periode tot 2013 een groeiambitie. De verenigingen verwachten de meeste groei bij de jeugd (12-17 jaar).

- De helft van de verenigingen zet zich actief in voor de introductie van nieuwe sport- en spelactiviteiten en/of het flexibiliseren van lidmaatschapsvormen.

Aanbod

- Het activiteitsaanbod omvat bij 70 procent van de verenigingen de gebruikelijke trainingen, competities, toernooien en wedstrijden. Clinics en cursussen worden door 30 tot 40 procent van de verenigingen georganiseerd.
- De meeste verenigingen verzorgen sportaanbod voor recreatiesporters, volwassenen van 18 tot en met 64 jaar en wedstrijdssporters. Twee derde van de verenigingen heeft sportaanbod voor jongeren tot en met 17 jaar en ongeveer 15 procent van de verenigingen heeft sportaanbod voor bedrijven en mensen met een beperking.
- Vier vijfde van de verenigingen organiseert naast het reguliere sportaanbod ook nevenactiviteiten voor de leden.
- Van de clubs organiseert 72 procent ook activiteiten voor niet-leden.
- Twee vijfde van de verenigingen biedt ook andere faciliteiten naast de sportfaciliteiten zoals huiswerk-/vergaderruimtes, kinderopvang en sportverzorging. Van deze faciliteiten wordt fysiotherapie/sportverzorging het meest aangeboden. Grote verenigingen hebben doorgaans een ruimer activiteitsaanbod en meer faciliteiten dan kleine verenigingen. De betrokkenheid van de leden is er echter iets geringer dan bij kleine clubs.

Doelgroepen

- Bij 52 procent van de clubs zijn ook allochtonen lid. Deze verenigingen tellen gemiddeld 16 allochtone leden. Bijna de helft (47%) van de clubs kent enkele leden met een beperking of chronische ziekte.
- Bij de meerderheid van de clubs (57%) is het ledenaantal in het afgelopen jaar (licht) gegroeid, bij 29 procent juist afgenomen. In 2009 verwacht een kwart van de clubs te groeien in ledental.
- Van de verenigingen gaat twee vijfde systematisch na wat de belangrijkste redenen van aan- en/of afmelding zijn. De twee belangrijkste redenen voor aanmelding bij een sportvereniging zijn: gezelligheid/sociale contacten en prestatie/competitie. De belangrijkste redenen voor afmelding zijn: tijdgebrek en gezondheidsklachten.
- Minder dan de helft (47%) van de sportende leden neemt deel aan de officiële competities. Van de leden kan 22 procent worden beschouwd als prestatiesporter en 58 procent als gezelligheidssporter.

Kader

- Gemiddeld beschikken verenigingen over 40 vrijwilligers. Van iedere 5 leden is er gemiddeld 1 actief als vrijwilliger. Bij kleine verenigingen is dit percentage hoger dan bij de grote verenigingen. Bijna een vijfde (17%) van de verenigingen kampt met een vrijwilligerstekort. Een derde beschikt niet over voldoende trainers.
- Bijna de helft van de verenigingen (46%) komt kaderleden op een of andere wijze financieel (belastingvrije vrijwilligersvergoeding, salaris of onkostenvergoeding) tegemoet. Onder de grote verenigingen is dat 72 procent. De verenigingen in het panel hebben gemiddeld 1,6 betaalde medewerkers.

- Het gemiddelde verenigingsbestuur telt 4 of 5 mannen en 1 of 2 vrouwen. De gemiddelde leeftijd onder sportbestuurders is 49 jaar. Ruim twee derde van de verenigingen (69%) heeft een bestuur dat uitsluitend uit leden van middelbare leeftijd bestaat (36 t/m 55 jaar).
- De helft van de verenigingen is enigszins (31%) of voldoende (20%) op de hoogte van de mogelijkheden voor combinatiefuncties voor sport en onderwijs. De ervaringen van de 31 verenigingsbestuurders die werken met een combinatiefunctionaris zijn neutraal tot positief.

Financiën

- Twee derde van de verenigingsbestuurders beschouwt de eigen vereniging als financieel (zeer) gezond, 31 procent van de verenigingen sloot 2007 af met een (beperkt) negatief saldo.
- De gemiddelde inkomsten van de verenigingen bedragen ruim 59.000 euro (kleine verenigingen ruim € 6.300; grote verenigingen bijna € 167.000).
- Leden en donateurs blijven voor verenigingen de belangrijkste bron van inkomsten (58%). De belangrijkste uitgaven zijn de accommodatiekosten (36%).

II Inleiding

In deze uitgave worden de resultaten van de Verenigingsmonitor 2008 gepresenteerd. Deze is uitgevoerd in opdracht van NOC*NSF (projectleider Nicolette van Veldhoven), en ondersteund door het Ministerie van VWS. De Verenigingsmonitor is een uitgebreide vragenlijst die jaarlijks wordt verspreid onder de verenigingen van het Verenigingspanel. Dit is een panel van sportverenigingen dat model staat voor de 27.000 verenigingen die Nederland telt. Het is de achtste keer dat de Verenigingsmonitor werd uitgevoerd.

Met de Verenigingsmonitor wordt op een groot aantal thema's de stand van zaken van het functioneren van de sportverenigingen in beeld gebracht. Onderwerpen die aan bod komen zijn onder andere leden en activiteiten, bestuur en beleid, kader, financiën en advies en ondersteuning. Deze onderwerpen keren jaarlijks of tweejaarlijks terug in de vorm van vaste vraagstellingen.

Onderwerpen die na een jaar afwezigheid weer een plek hebben gekregen zijn: het sportaanbod van verenigingen voor verschillende (doel)groepen leden, indeling naar verschillende (motivatie) type leden, redenen van aan- en afmelding van leden, fusieplannen en samenwerking met scholen.

Naast deze terugkerende vraagstellingen worden ook jaarlijks enkele vragen toegevoegd die aansluiten bij actuele ontwikkelingen in de sport en de veranderde informatiebehoefte van beleidsmakers. In samenspraak met NOC*NSF en het Ministerie van VWS zijn enkele vragen toegevoegd die aansluiten bij de huidige ontwikkelingen in de beleidspraktijk. Dit jaar wordt aandacht besteed aan combinatiefuncties, maatschappelijke thema's in de sport, (maatschappelijke) verantwoordelijkheden van verenigingen, het aantal betaalde medewerkers in de vereniging en kantineomzet.

Analyse en rapportage

In deel III van de rapportage worden per thema (beleid en strategie, aanbod, doelgroepen, kader en financiën) de resultaten gepresenteerd voor alle sportverenigingen in hun volle breedte. De tabellen geven de meest opvallende resultaten weer. In de tabellen worden de gegevens uitsplitst naar relevante onderscheidende kenmerken van de verenigingen. Het gaat hierbij om gegevens die van invloed zijn op het functioneren van de vereniging zoals grootte, aard van de sport (binnen/buiten; team/ individueel) en het al of niet in beheer hebben van een accommodatie. In de tekst wordt dit nog aangevuld met andere relevante kenmerken die bij de thema's passen. Waar in de tekst wordt aangegeven dat er sprake is van samenhang tussen bepaalde variabelen, gaat het in alle gevallen om significante verbanden, waarbij een betrouwbaarheidsmarge van 95 procent wordt gehanteerd.

Ter afsluiting van dit rapport worden ten eerste de resultaten uit 2008 vergeleken met de gegevens uit de Verenigingsmonitor 2007. In het tweede gedeelte van de slotbeschouwing worden de verzamelde gegevens over de situatie bij de verenigingen geconfronteerd met het beroep dat vanuit andere organisaties, met name overheden, wordt gedaan op de verenigingen. Is de, met name intern gerichte, vereniging wel in staat om in te spelen op de functies en verantwoordelijkheden die anderen van hen vragen? Of in welke mate zijn verenigingen daartoe in staat?

III Resultaten

1. Beleid en strategie

In dit hoofdstuk staan het beleid en de beleidsvoering van sportverenigingen centraal. Allereerst komen de speerpunten van het verenigingsbeleid voor het komende jaar aan de orde.

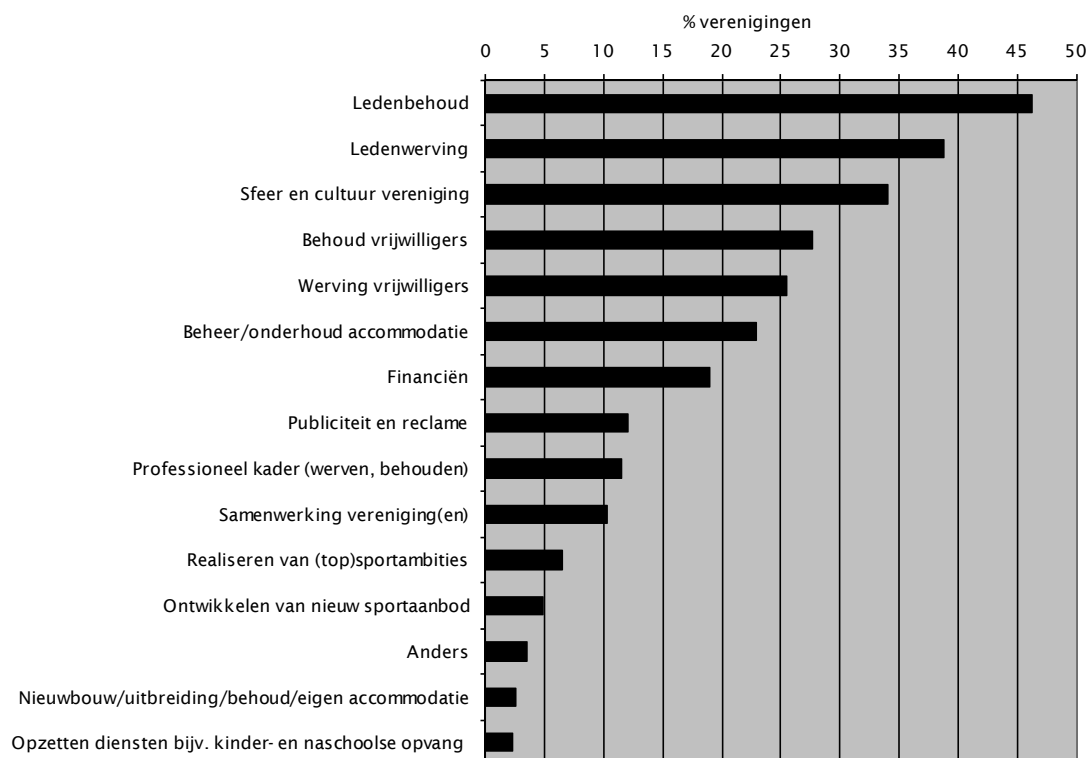
Vervolgens wordt het beleid van sportverenigingen voor de langere termijn onder de loep genomen. Een belangrijk gegeven voor de verenigingen zijn de ervaren knelpunten en zorgen. Het overzicht van deze knelpunten en zorgen laat zien op welke terreinen er verbeteringen mogelijk zijn binnen de verenigingen.

Het tweede gedeelte van dit hoofdstuk beschrijft de uitvoering van het beleid. In de beleidsuitvoering hebben verenigingen dikwijls te maken met advies en ondersteuning van andere organisaties zoals sportbonden en gemeenten. Ook wordt door een aantal verenigingen samenwerking gezocht met andere instanties om de doelstellingen te kunnen realiseren. Tot slot komt de toekomstvisie van de verenigingen aan de orde en wordt gepresenteerd welke ambities de verenigingen hebben.

1.1 Beleidsplannen en speerpunten

De verenigingen hebben speerpunten (maximaal 3) genoemd waar ze zich het komende jaar voor in gaan zetten. De leden blijken daarbij het belangrijkste onderwerp. Bijna de helft van de verenigingen (46%) gaat zich het komende jaar richten op het behoud van leden met ledenwerving als tweede belangrijke speerpunt (figuur 1.1).

Figuur 1.1 Speerpunten beleid voor het komende jaar

Bij de categorie anders noemen verenigingen uiteenlopende zaken zoals sponsoring, professionalisering, continuering, organisatorische integratie en versterking van de organisatie.

Beleidsplannen

Om na te gaan in hoeverre op verenigingsniveau beleidsmatig wordt gewerkt, is aan de verenigingen gevraagd in hoeverre ze de afgelopen twee jaar voornemens, doelstellingen of plannen op papier hebben gezet met betrekking tot het functioneren van de vereniging c.q. de organisatie van activiteiten in verenigingsverband. De helft van de verenigingen (51%) beschikt over beleidsplannen (tabel 1.1).

Tabel 1.1 Beleidsplannen in verenigingen

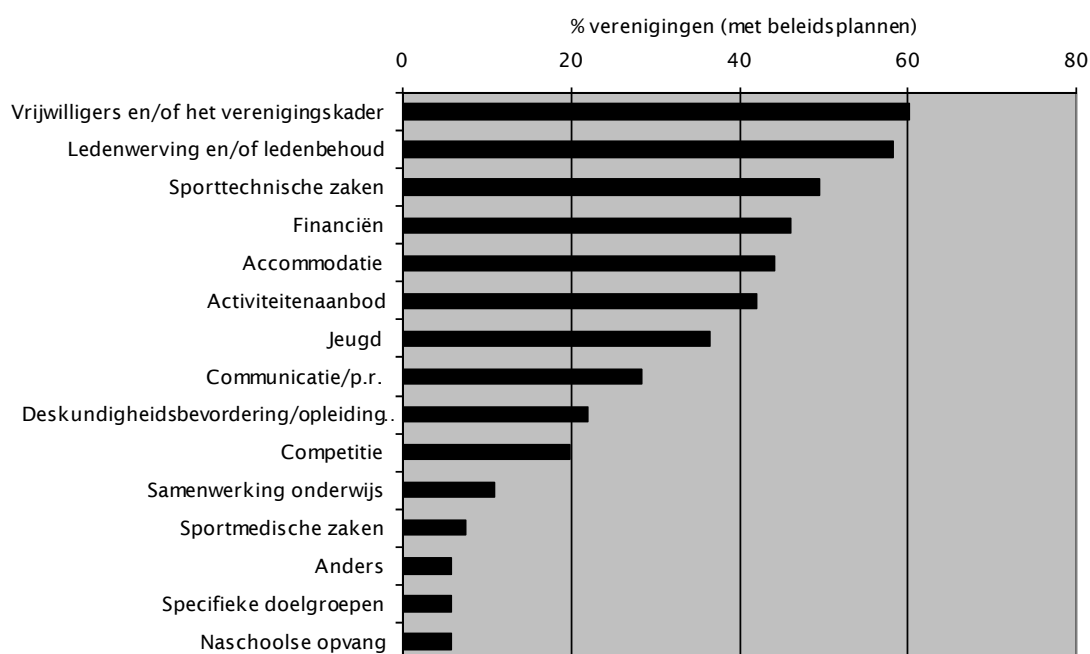
	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport ¹	Binnensport	Eigen	Geen
% ver. met beleidsplannen	51	34	61	66	60	41	63	41

Leeswijzer: 51% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 34% van de kleine verenigingen beschikt over een beleidsplan.

Met name grote verenigingen, verenigingen die buitensport aanbieden en die beschikken over een eigen accommodatie hanteren vaker beleidsplannen dan kleine verenigingen, binnensportverenigingen en verenigingen zonder eigen accommodatie.

De meeste voornemens, doelstellingen of plannen van verenigingen hebben betrekking op het kader en de leden (figuur 1.2).

Figuur 1.2 Onderwerpen die worden behandeld in beleidsplannen

¹ Tot buitensport behoren ook de verenigingen die zowel binnen- als buitensport aanbieden.

In de categorie ‘Anders’ noemen verenigingen onder andere jubileum, volledig beleidsplan en vervanging van materialen. Beleidsplannen gaan vaak over meerdere onderwerpen. Gemiddeld noemen de verenigingen 4 onderwerpen.

Verenigingen ondernemen vaak meteen actie op de voorgenomen beleidsdoelstellingen. De geformuleerde beleidsonderwerpen sluiten goed aan bij de speerpunten van beleid voor het komende jaar (figuur 1.1). De meeste verenigingen geven aan zich het komende jaar in te zetten voor ledenwerving en ledenbehoud. Ook werving en behoud van vrijwilligers staat hoog op de agenda.

Bestuurscultuur

Aan de verenigingen is een aantal stellingen voorgelegd en is gevraagd in hoeverre de stelling van toepassing is (tabel 1.2). In de tabel is het percentage verenigingen weergegeven bij wie de stelling geheel of grotendeels van toepassing is. De meeste verenigingsbesturen vinden dat ze goed op de hoogte zijn van wat er leeft onder de leden en dat er een goede samenwerking is tussen hen en andere betrokkenen binnen de vereniging.

Tabel 1.2 Bestuurscultuur

	Totaal	Grootte		
		Klein	Middel	Groot
Er bestaat een goede samenwerking tussen bestuur, commissies, vrijwilligers en andere betrokkenen in de vereniging	87	89	83	88
Het bestuur is goed op de hoogte van wat er leeft onder de leden	90	93	86	90
De vereniging beschikt over een duidelijke missie en visie voor de lange termijn, waar zowel het bestuur als de leden achter staan	61	59	60	66
De functies, taken en verantwoordelijkheden zijn voor iedereen helder	81	84	82	76
De vereniging is bekend en heeft een goed imago bij buurtbewoners	78	67	83	86

Leeswijzer: 87% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 89% van de kleine verenigingen vindt dat er een goede samenwerking bestaat tussen bestuur, commissies en andere betrokkenen.

Er zijn enkele verschillen tussen grote en kleine verenigingen. De (middel)grote verenigingen geven vaker aan dat hun vereniging beter bekend is bij de buurtbewoners en bij hen een beter imago heeft. Bij kleine verenigingen zijn de functies en verantwoordelijkheden vaker voor iedereen helder.

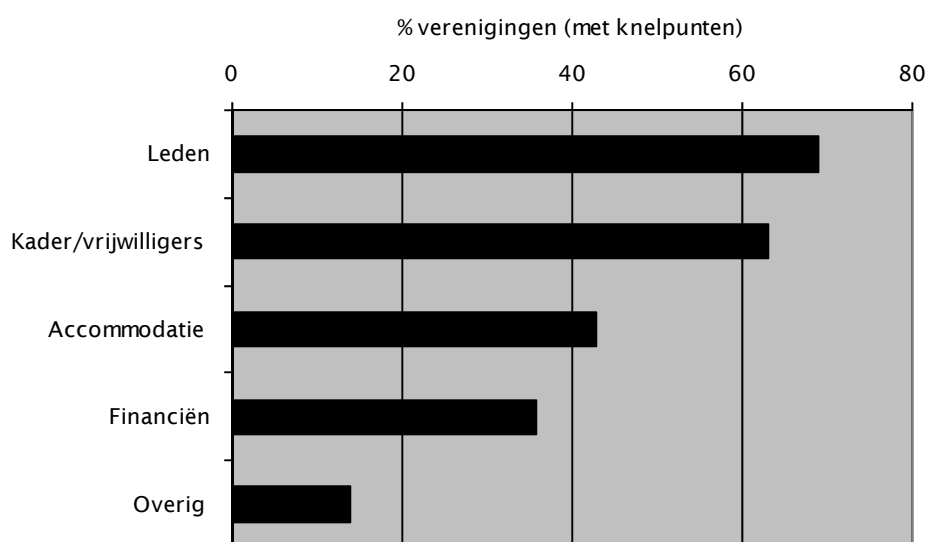
De verenigingen die aangeven over een duidelijke missie en visie voor de lange termijn te beschikken, tellen relatief meer competitiedeelnemers dan de verenigingen die hier niet over beschikken.

1.2 Knelpunten

Onder de noemer bestuur en beleid is in de monitor aan de verenigingen gevraagd wat hun grootste knelpunten of zorgen zijn. Van alle verenigingen heeft 87 procent 1 of meer knelpunten genoemd. De overige verenigingen hebben expliciet aangegeven geen problemen te ervaren.

Van alle verenigingen die knelpunten ervaren, heeft 69 procent zorgen met betrekking tot het ledenbestand als de grootste punt van zorg genoemd. Deze problematiek wordt op de voet gevolgd door kaderproblematiek. Over accommodatie en financiën maken de verenigingen zich gemiddeld genomen iets minder zorgen (figuur 1.3).

Figuur 1.3 Overzicht knelpunten in verenigingen

In 2006 (Kalmthout & Lucassen, 2007) werd een mogelijke trendbreukesignaleerd voor wat betreft de knelpunten. Evenals in 2007 is in 2008 het percentage verenigingen met zorgen om het ledenbestand hoger dan het percentage verenigingen dat zorgen heeft over het kader en de vrijwilligers. Er lijkt hier inderdaad sprake te zijn van een trendbreuk.

Per knelpunt lichten verenigingen kort toe wat de aard van het probleem is. Met betrekking tot de leden maken de verenigingen zich hoofdzakelijk zorgen over de geringe aanwas van leden en het dalend aantal leden. Naast de problematiek van het aantal leden, baren ook de vergrijzing van het ledenbestand en de motivatie en betrokkenheid van leden de verenigingsbestuurders zorgen. Met betrekking tot kaderproblematiek gaat het vooral om het vinden van geschikte bestuursleden en vrijwilligers en het tekort aan vrijwilligers en kader voor specifieke taken. Voor wat betreft financiën maken de verenigingen zich voornamelijk zorgen over de stijgende kosten/huurprijzen en het sluitend houden van de begroting. Bij de overige knelpunten wordt met name de zorg uitgesproken over wetgeving op het gebied van veiligheid en regelgeving vanuit de overheid. Enkele malen wordt daarbij het rookverbod genoemd.

De toelichting bij het knelpunt accommodatie loopt zeer uiteen. De belangrijkste zaken zijn: onderhoud/kwaliteit van de accommodatie, ruimtegebrek, uitbreiding/nieuwbouw en het niet

hebben van een eigen accommodatie. Ondanks deze zorgen is ruim 60 procent van de verenigingen over het algemeen tevreden met de eigen accommodatie (tabel 1.3). Ze kunnen nog jaren vooruit met de huidige accommodatie, de accommodatie is in goede staat en accommodatiezaken als financiering, onderhoud, exploitatie en dergelijke verlopen naar wens. Dit betekent dat nog altijd 40 procent van de verenigingen problemen heeft met de genoemde zaken.

Tabel 1.3 Accommodatiezaken

	Totaal	Grootte		
		Klein	Middel	Groot
Met (het aantal beschikbare uren in) de huidige accommodatie op de huidige locatie kunnen we nog jaren vooruit	60	71	52	53
De accommodatie (veld/zaal/zwembad/clubhuis/kleedkamers enz.) is in goede staat	64	72	55	62
Zaken als financiering, huur, onderhoud, beheer, exploitatie en privatisering van de accommodatie en/of het clubhuis verlopen naar wens en zijn helder	68	74	57	69

Leeswijzer: 60% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 71% van de kleine verenigingen kan nog jaren vooruit met de huidige accommodatie op de huidige locatie.

De kleine verenigingen hebben vaker het idee dat ze met de huidige accommodatie nog jaren vooruit kunnen en dat de accommodatie in goede staat verkeert. Middelgrote verenigingen zijn negatiever over accommodatiezaken als onderhoud, exploitatie dan de andere verenigingen. De verenigingen met een eigen accommodatie (66%) hebben meer vertrouwen in het feit dat ze met de huidige accommodatie op de huidige locatie nog jaren vooruit kunnen dan verenigingen zonder eigen accommodatie (55%). Bovendien vinden zij vaker dat accommodatiezaken als financiering, onderhoud, exploitatie en dergelijke naar wens verlopen en helder zijn (respectievelijk 70% versus 64%).

Concurrentie

Twee vijfde van de verenigingen (40%) ervaart concurrentie in de eigen sport (tabel 1.4).

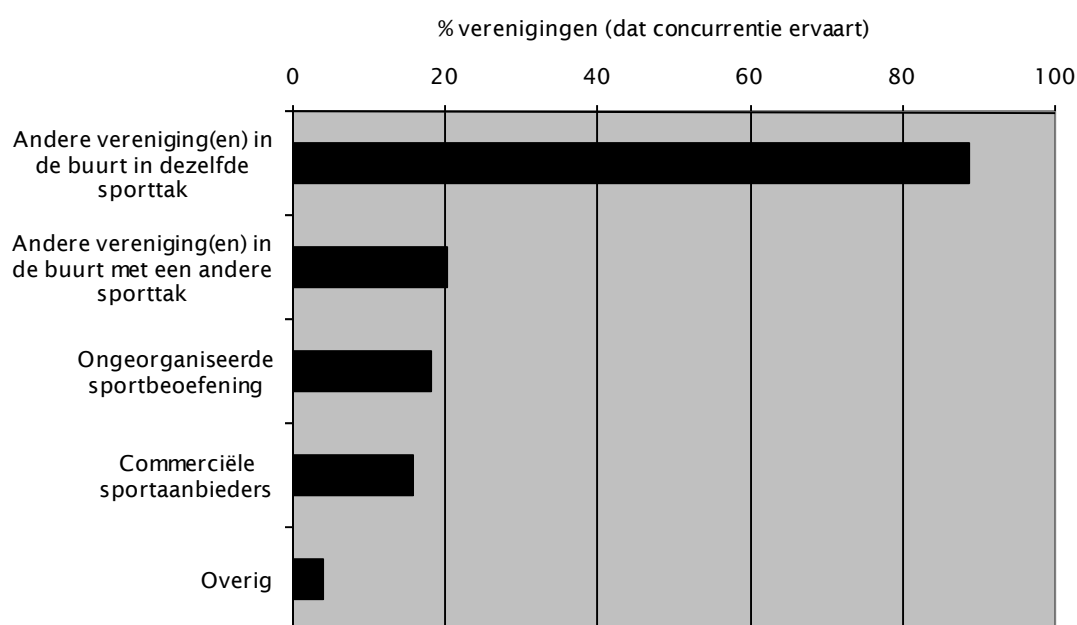
Tabel 1.4 Verenigingen met concurrentie in de eigen sport

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Soort sport		
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Individueel	Semi-individueel	Team
% ver. met concurrentie	40	39	33	46	42	38	37	36	47

Leeswijzer: 40% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 39% van de kleine verenigingen ervaart concurrentie in de eigen sport.

Met name grote verenigingen en buitensportverenigingen ervaren concurrentie in de eigen sport. De verenigingen in grotere gemeenten (> 50.000 inwoners) ervaren iets meer concurrentie dan de verenigingen in kleinere gemeenten. Dit is niet zo vreemd wanneer gekeken wordt naar de aard van de concurrentie. De verenigingen ervaren de meeste concurrentie van andere verenigingen in de buurt, die dezelfde sporttak aanbieden (figuur 1.4). Het is voor te stellen dat in kleinere gemeenten minder sportverenigingen aanwezig zijn die dezelfde tak van sport aanbieden.

Figuur 1.4 Concurrenten van de sportvereniging

In de categorie ‘Overig’ worden genoemd: gemeenten, verenigingen buiten de eigen gemeente en andere vrijetijdsactiviteiten.

1.3 Advies en ondersteuning

Het overgrote deel van de verenigingen (91%) heeft het afgelopen jaar gebruik gemaakt van de dienstverlening van één of meer organisaties/instanties (tabel 1.5).

Tabel 1.5 Dienstverlening voor de vereniging

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
% ver. dat gebruik maakt van advies en ondersteuning	91	84	95	97	96	84	96	86

Leeswijzer: 91% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 84% van de kleine verenigingen heeft het afgelopen jaar gebruik gemaakt van dienstverlening van andere organisaties.

Vooraf de (middel)grote verenigingen, de buitensportverenigingen en de verenigingen met een eigen accommodatie maken vaker gebruik van de dienstverlening van andere organisaties. Zij doen vaker een beroep op advies en ondersteuning dan de kleine verenigingen, de binnensportverenigingen en de verenigingen die geen accommodatie bezitten. De verenigingen die gebruikmaken van advies en ondersteuning hebben relatief meer leden die deelnemen aan de formele competitie. Dit verschil is echter niet significant in vergelijking met de andere verenigingen.

De verenigingen vragen advies van verschillende organisaties. De verenigingen doen het vaakst een beroep op de gemeenten en de sportbonden voor advies en ondersteuning (tabel 1.6)

Tabel 1.6 Gebruikmaken dienstverlening: gecontacteerde organisaties en het oordeel daarover

Organisatie of instantie	Gebruik gemaakt % verenigingen	Beoordeling dienstverlening door verenigingen die er gebruik van hebben gemaakt		
		Positief	Neutraal	Negatief
Gemeente	79	37	46	17
Sportbond	77	53	36	11
Lokale sportraad/sportservice	41	39	52	9
Sportkoepels (NOC*NSF, NCSU, NCS, NKS)	36	30	59	11
Provinciale sportraad/sportservice	28	30	57	13
Privépersoon, kennis	25	57	42	1
Overige organisaties	18	37	59	4
Lokaal sportloket	15	34	53	13

Minder dan 10 procent van de verenigingen maakt gebruik van sportmedische adviescentra, NISB, adviesbureaus en Olympisch netwerken. Deze zijn niet opgenomen in de tabel omdat de aantallen te klein zijn om gegevens te kunnen presenteren die betrekking hebben op de beoordeling van de dienstverlening.

De verenigingen die gebruikmaken van externe dienstverlening doen dat gemiddeld bij 3 à 4 organisaties. De meeste verenigingen doen een beroep op 2, 3 of 4 organisaties en een enkele vereniging maakt gebruik van meer dan 7 organisaties. Het maximum is 12 instanties.

Het meest tevreden zijn de verenigingen over de dienstverlening van een privépersoon en van de sportbonden. Het meest ontevreden zijn verenigingen over de dienstverlening van de gemeenten. Over het algemeen zijn de verenigingen neutraal in hun oordeel over de dienstverlening van de ondersteunende organisaties (tabel 1.6).

Professionele ondersteuning

Twee derde van de verenigingen (66%) geeft aan professionele ondersteuning momenteel goed te kunnen gebruiken, als de vereniging tenminste over voldoende middelen zou beschikken om een professionele kracht in te kunnen schakelen ten behoeve van de vereniging (tabel 1.7).

Tabel 1.7 Behoeftte verenigingen aan professionele ondersteuning

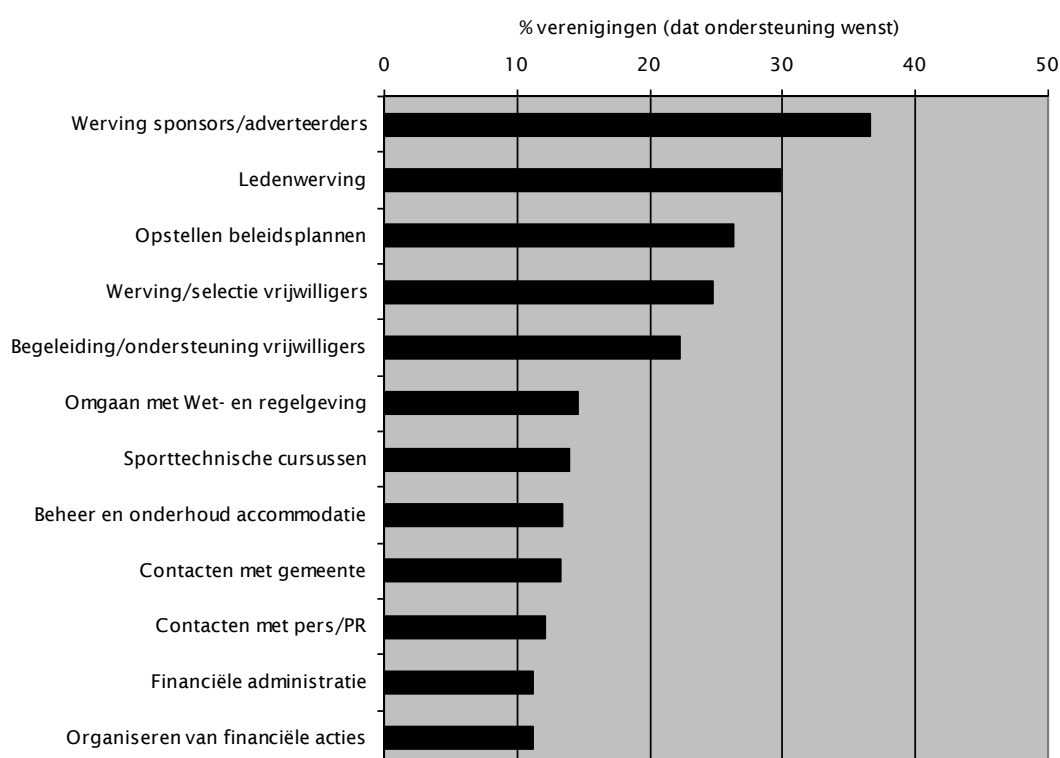
	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
% ver. met behoefte aan professionele ondersteuning	66	53	70	79	74	54	73	59

Leeswijzer: 66% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 53% van de kleine verenigingen heeft behoefte aan professionele ondersteuning.

Met name grote verenigingen, verenigingen die buitensport aanbieden en verenigingen die beschikken over een eigen accommodatie hebben vaker behoefte aan ondersteuning dan kleine verenigingen, binnensportverenigingen en verenigingen zonder eigen accommodatie. Ook verenigingen die beleid op papier hebben staan (75%), hebben vaker behoefte aan professionele ondersteuning dan verenigingen zonder beleidsplannen (57%).

De taakgebieden waarop de meeste verenigingen ondersteuning zouden willen krijgen, zijn: het werven van sponsors/adverteerders gevolgd door het werven van leden en het opstellen van beleidsplannen (figuur 1.5)

Figuur 1.5 Taakgebieden waarop ondersteuning gewenst is

De andere onderwerpen waarbij verenigingen ondersteuning wensen, zijn: beheer en organisatie van de kantine, juridische zaken, communicatie, ledenadministratie, organisatie van wedstrijden/toernooien, management, opstelling van begrotingen/jaarrekeningen, strategie, doelgroepenanalyse en bijbehorende plannen per doelgroep, topsport en samenwerking. Minder dan tien procent van de verenigingen heeft belangstelling voor deze vormen van ondersteuning. Onderwerpen die verenigingen zelf noemen zijn: trainers, organisatie jeugd(leden), website en clinics.

De verenigingen die belangstelling hebben voor ondersteuning willen gemiddeld op 3 taakgebieden ondersteund worden. De meeste verenigingen (69%) geven 1, 2 of 3 taakgebieden aan. Het aantal taakgebieden waarop verenigingen ondersteuning wensen, varieert van 1 tot 19 taakgebieden per vereniging.

1.4 Samenwerking

Van alle verenigingen heeft 79 procent het afgelopen jaar samengewerkt² met één of meer instanties (tabel 1.8).

Tabel 1.8 Samenwerking verenigingen

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
% ver. dat samenwerkt	79	66	87	91	83	73	87	72

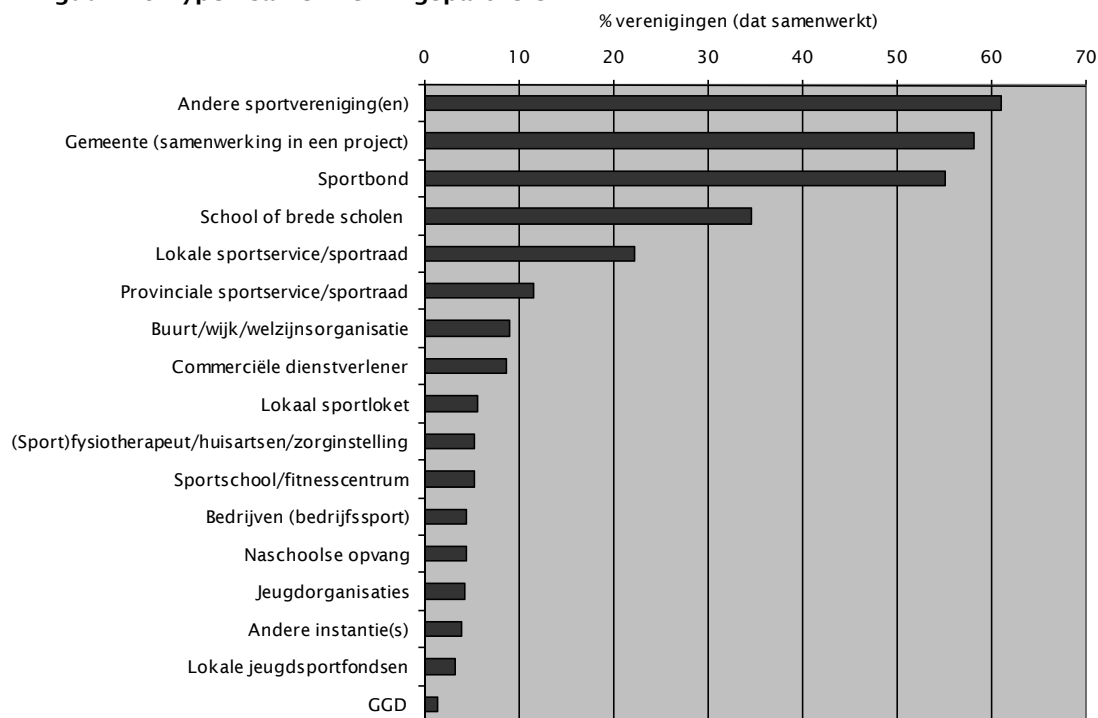
Leeswijzer: 79% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 66% van de kleine verenigingen heeft afgelopen jaar samengewerkt.

Hoewel vier vijfde verenigingen op één of andere manier samenwerken met andere instanties is dit vaker aan de orde bij (middel)grote verenigingen, buitensportverenigingen en verenigingen die beschikken over een eigen accommodatie. Ook verenigingen die beleidsplannen op papier hebben staan, hebben vaker (90%) te maken met samenwerkingspartners.

Verenigingen die samenwerken hebben relatief meer deelnemers aan de formele competitie in hun geledingen. In gemeenten met meer dan 50.000 inwoners werken verenigingen vaker samen (86%) dan in kleinere gemeenten (76%).

De belangrijkste samenwerkingspartners voor de verenigingen zijn: andere sportverenigingen, gemeenten en sportbonden (figuur 1.6).

Figuur 1.6 Typen samenwerkingspartners

² We spreken van samenwerking als er sprake is van gezamenlijke acties/activiteiten van twee of meer zelfstandig blijvende organisaties die elkaar aanvullen om gezamenlijke of wederzijds afhankelijke doelen te bereiken.

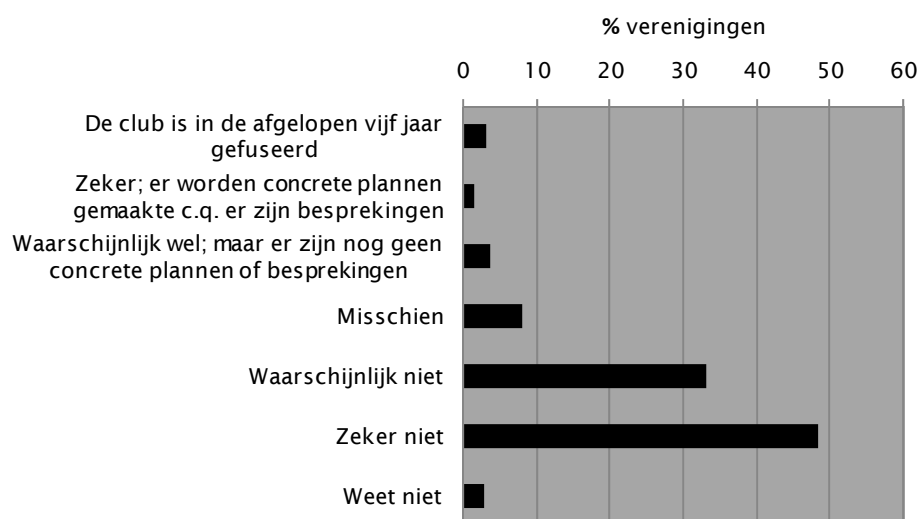
De verenigingen die samenwerken doen dat met gemiddeld 3 organisaties. Het minimum aantal is 1 en het maximum is 12 organisaties.

De samenwerking met andere sportverenigingen kenmerkt zich door het af en toe overleggen, het uitwisselen van ervaringen (75%), het samenwerken op het gebied van training geven en competitie (26%) en het delen van een multifunctionele accommodatie (24%). Door verenigingen zelf wordt tevens het gezamenlijk organiseren van wedstrijden, toernooien en andere activiteiten genoemd (6%).

Twee derde van de samenwerkende verenigingen, doet dit met verenigingen uit de eigen tak van sport.

Een vergaande vorm van samenwerking tussen verenigingen is het fuseren van clubs. Een klein deel van de verenigingen heeft hier de afgelopen vijf jaar mee te maken gehad (3%). De helft van de verenigingen (48%) heeft geen plannen om te gaan fuseren in de nabije toekomst. Een op de tien verenigingen sluit fusie in de nabije toekomst niet uit maar heeft nog geen concrete plannen (figuur 1.7).

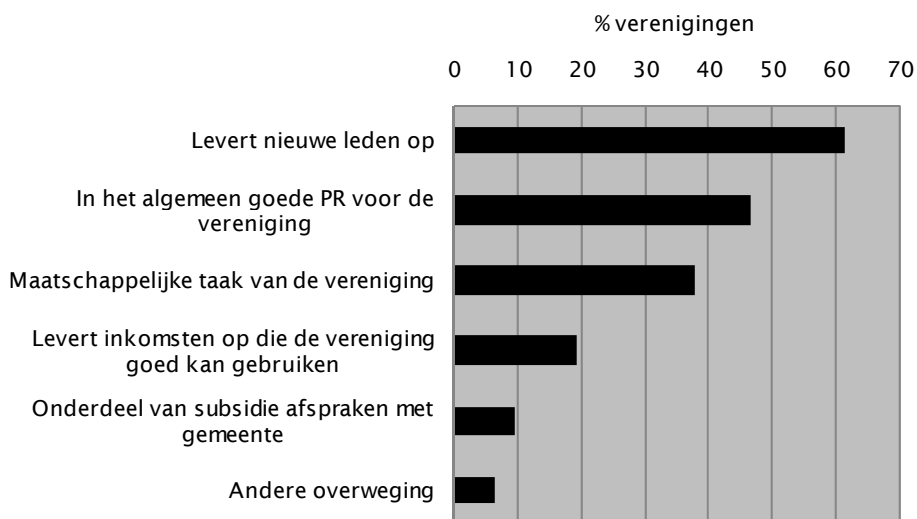
Figuur 1.7 Fusieplannen in de nabije toekomst

Fusies zijn niet aan de orde voor grote verenigingen, verenigingen met eigen accommodatie en/of kantine en verenigingen met een (zeer) goede financiële positie.

Van de verenigingen die samenwerken met scholen, werken de meeste verenigingen samen met basisscholen (81%). Twee vijfde van de samenwerking met scholen bestaat uit samenwerking met scholen uit het voortgezet onderwijs. De samenwerking met scholen voor beroepsvoorbereidend onderwijs is aanzienlijk minder (15%). Het initiatief om samen te werken moet volgens 15 procent van de verenigingen van de scholen komen.

De belangrijkste overweging voor de verenigingen om samen te werken met scholen is een verwachte groei in het ledental (figuur 1.8).

Figuur 1.8 Redenen samenwerking met scholen

Ledenwerving en goede PR zijn de belangrijkste overwegingen voor samenwerking met basisscholen en met scholen in het voortgezet onderwijs. Als redenen voor samenwerking met scholen voor beroepsvoorbereidende educatie wordt naar verhouding vaak de maatschappelijke taak van de vereniging genoemd.

De meest voorkomende vormen van samenwerking met scholen zijn: verenigingsvrijwilligers die activiteiten (kennismakingscursussen, sportdagen, schooltoernooien) organiseren of daarbij helpen en het gebruikmaken van elkaars accommodatie (tabel 1.9).

Tabel 1.9 Terreinen van samenwerking met scholen naar frequentie (% verenigingen dat samenwerkt)

	Nooit	1 of 2 keer per jaar	Enkele keren per jaar	1 of meer keer per maand
• Verenigingsvrijwilligers organiseren kennismakingscursussen/instuiven	44	40	14	2
• School maakt gebruik van accommodaties voor sportdagen/schooltoernooien	52	29	14	5
• Verenigingsvrijwilligers helpen bij sportdagen/schooltoernooien	56	28	10	5
• Vereniging maakt gebruik van schoolaccommodaties (gymzaal etc.)	61	10	7	21
• School maakt gebruik van accommodaties voor gymlessen	62	5	13	20
• Vereniging heeft stagiaires of bpv-plaats (beroepspraktijkvormingsplaats) voor opleidingen op sportgebied	67	12	14	7
• School maakt gebruik van accommodaties voor andere doeleinden	77	9	10	4

Vervolg tabel 1.9				
	Nooit	1 of 2 keer per jaar	Enkele keren per jaar	1 of meer keer per maand
• Betaalde krachten binnen de vereniging organiseren kennismakingscursussen/instuiven	81	13	6	0
• Betaalde krachten binnen de vereniging helpen bij sportdagen/schooltoernooien	85	12	3	0
• School (of BSO instelling) maakt gebruik van accommodaties voor naschoolse opvang	85	3	3	8
• Instructeurs/trainers van de vereniging zijn in dienst van school	87	4	4	5
• Vereniging biedt zelf naschoolse opvang aan	95	3	1	2

Een vijfde van de verenigingen en scholen maakt tenminste maandelijks gebruik van elkaars accommodatie. De overige vormen van samenwerking komen doorgaans slechts enkele keren per jaar voor.

Maatschappelijke verantwoordelijkheid

De verenigingen zijn een aantal stellingen voorgelegd over verantwoordelijkheden en functies van een sportvereniging. De verenigingen konden aangeven in welke mate de stelling werd gesteund binnen de club. In tabel 1.10 wordt per stelling gepresenteerd welk percentage van de verenigingen het (helemaal) eens is met de stelling.

Tabel 1.10 (Maatschappelijke) verantwoordelijkheden

	Totaal % ver. eens	Grootte		
		Klein	Middel	Groot
• Sportiviteit en respect moeten expliciete aandacht hebben in de vereniging	85	80	86	89
• Sportverenigingen hebben een maatschappelijke verantwoordelijkheid	78	75	78	83
• Sportverenigingen zouden mensen moeten stimuleren om meer te gaan bewegen	48	50	44	50
• Overgewicht tegengaan is niet een taak van sportverenigingen	47	50	47	42
• Sportverenigingen moeten meer maatregelen treffen voor blessurepreventie	41	38	39	44
• Sportverenigingen zijn er om hun leden leuk te laten sporten en niet meer dan dat	28	38	23	18

Leeswijzer: 85% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 80% van de kleine verenigingen vindt dat sportiviteit en respect expliciete aandacht moeten hebben in de vereniging.

De meeste verenigingen (85%) zijn het er mee eens dat sportiviteit en respect expliciete aandacht moeten krijgen binnen de vereniging en dat sportverenigingen een maatschappelijke verantwoordelijkheid hebben (78%).

Grote verenigingen steunen de stelling dat sportverenigingen een maatschappelijke verantwoordelijkheid hebben vaker dan kleine verenigingen. Ook zijn grote verenigingen er, meer dan de andere verenigingen, van overtuigd dat sportiviteit en respect expliciete aandacht moeten krijgen binnen de vereniging. Kleine verenigingen zijn vaker de mening toegedaan dat sportverenigingen er zijn om hun leden 'leuk te laten sporten' en niet meer dan dat. Bij de overige stellingen komen de kleine en grote verenigingen aardig overeen.

Er is een aantal maatschappelijke thema's waar sport een bijdrage aan kan leveren:

- **Sportwaarden:** Aandacht voor de individuele waarden van de leden die door de sport positief kunnen worden beïnvloed, zoals zelfvertrouwen/zelfwaardering, sociaal gedrag (tolerantie, respect), presteren/prestatievermogen en welbevinden/gezondheid.
- **Gezondheid:** Bijdragen aan het verminderen van specifieke gezondheidsaandoeningen zowel door voorkomen ((blessure)preventie) als bijdragen aan herstel. Daarbij gaat het om fysieke gezondheid als mentale en sociale gezondheid.
- **Participatie:** Mogelijkheden bieden om mensen deel te laten nemen en mee te laten werken in de vereniging, zodat mensen deel uitmaken van netwerken en het hen in staat stelt om maatschappelijk te participeren.
- **Opvoeding:** Het aanbieden van een pedagogisch verantwoord sport- en beweegklimaat. Oftewel zorgen voor een goede didactische en methodische aanpak en aandacht voor waarden/normen, respect, relatie en dialoog aangaan en communicatie met sporters.
- **Duurzaamheid:** Bijdragen aan een duurzame ontwikkeling op één of meer van de volgende gebieden: duurzaam bouwen, energieverbruik, waterverbruik, mobiliteit en transport, natuur en milieu en ruimtegebruik.

Het vaakst zien verenigingen voor zichzelf een rol weggelegd binnen het thema 'Sportwaarden' (aandacht voor de individuele waarden van de leden die door de sport positief kunnen worden beïnvloed, zoals zelfvertrouwen/zelfwaardering, sociaal gedrag (tolerantie, respect), presteren/prestatievermogen en welbevinden/gezondheid (tabel 1.11)

Tabel 1.11 Maatschappelijke thema's binnen de vereniging

	Totaal	Grootte		
		Klein	Middel	Groot
Sportwaarden	61	52	62	72
Gezondheid	38	33	35	49
Participatie	33	25	33	42
Opvoeding	25	14	27	37
Geen enkele	17	23	16	11
Duurzaamheid	5	2	7	5
Anders, namelijk	4	5	3	3

Leeswijzer: 61% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 52% van de kleine verenigingen ziet een rol voor de vereniging bij het thema sportwaarden.

Kleine verenigingen zien voor zichzelf minder snel een rol weggelegd bij de maatschappelijke thema's dan de (middel)grote verenigingen. Grote verenigingen zien sneller een rol weggelegd voor zichzelf ten aanzien van de thema's 'Sportwaarden' en 'Gezondheid' dan de overige verenigingen.

Verenigingen met naar verhouding veel competitie spelers zien meer in thema's opvoeding en sportwaarden. Ook bij verenigingen met gemiddeld veel jeugdleden speelt het thema opvoeding vaker.

Sportstimulering

Een kwart van de verenigingen (27%) was het afgelopen jaar betrokken bij sportstimuleringsprojecten van gemeenten of andere organisaties (tabel 1.12).

Tabel 1.12 Verenigingen betrokken bij een sportstimuleringsproject

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
% ver. betrokken bij sportstimulering	27	21	29	35	24	31	29	25

Leeswijzer: 27% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 21% van de kleine verenigingen is betrokken geweest bij een sportstimuleringsproject.

Grote verenigingen zijn vaker betrokken bij sportstimuleringsprojecten dan kleine verenigingen. Met betrekking tot betrokkenheid bij sportstimuleringsprojecten bestaat er geen verschil tussen binnen- en buitensporten en verenigingen die wel of niet over een eigen accommodatie beschikken.

De meeste sportstimuleringsprojecten waar verenigingen bij betrokken zijn, worden geïnitieerd door de gemeenten (78%). Dit is vaak in het kader van de BOS-impuls, Brede School. De andere sportstimuleringsprojecten worden dikwijls georganiseerd door sportbonden en sportservicebureaus. De projecten zijn meestal gericht op jeugd en dan met name scholieren, maar ook op ouderen.

1.5 Toekomst

De verenigingen zijn overwegend positief gestemd over de toekomst van de club. De helft van de verenigingen ziet de toekomst zonnig in voor de vereniging. Twee vijfde van de verenigingen ziet de toekomst niet zonnig, maar ook niet somber in (tabel 1.13).

Tabel 1.13 Mening over de toekomst en sterkte van de vereniging (% verenigingen)

	Totaal	Grootte		
		Klein	Middel	Groot
(Zeer) zonnig	48	40	48	59
Niet zonnig maar ook niet somber	46	51	47	40
Somber	6	10	5	1
Totaal	100	100	100	100
Zeer sterk	9	9	7	10
Sterk	75	69	76	82
Niet zo sterk	16	22	18	8
Totaal	100	100	100	100

Grotere verenigingen zijn optimistischer over de toekomst dan kleine verenigingen. Ook verenigingen die beleidsplannen op papier hebben staan (52%) zien de toekomst zonniger in dan de andere verenigingen (43%). Dit geldt ook voor de buitensportverenigingen en de verenigingen met een eigen accommodatie.

Sterke verenigingen

Het optimisme van de verenigingen spreekt tevens uit de typering die ze de vereniging als geheel geven. Driekwart van de verenigingen (75%) beschouwt zichzelf als een sterke vereniging. Een kleine groep verenigingen (9%) typeert zich als zeer sterke vereniging. Sterke verenigingen zien ook vaak een (zeer) zonnige toekomst voor hun vereniging. Het zijn met name de grote verenigingen en de verenigingen met een eigen accommodatie die zichzelf als sterke vereniging typeren. Sterke verenigingen hebben relatief meer sporters die deelnemen aan de formele competitie.

Of verenigingen gericht werken aan de toekomst kan onder andere blijken uit de manier waarop verenigingen bezig zijn met het aanpassen of uitbreiden van de bestaande activiteiten. Het kan het voor een vereniging belangrijk zijn om de bestaande activiteiten uit te breiden en/of aan te passen om zodoende leden te behouden of nieuwe leden te werven.

Aan de verenigingen is gevraagd in welke mate zij actief bezig zijn met het introduceren van nieuwe sport- en spelactiviteiten en het flexibiliseren van lidmaatschapsvormen en contributievormen. De helft van de verenigingen is hier actief mee bezig; 49 procent met het sport- en spelactiviteiten en 53 procent met lidmaatschapsvormen (tabel 1.14).

Tabel 1.14 Verenigingen actief bezig met uitbreiden of aanpassen van bestaande activiteiten (% verenigingen)

		Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
			Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
Introduceren nieuwe sport- en spelactiviteiten	niet actief	37	46	26	35	33	45	34	41
	beperkt actief	44	35	52	48	48	37	48	40
	zeer actief	5	3	7	8	5	6	5	6
	n.v.t.	14	16	15	9	14	13	13	14
Flexibiliseren lidmaatschaps- en contributievormen	niet actief	36	43	29	31	32	39	32	38
	beperkt actief	44	33	50	53	47	40	48	40
	zeer actief	9	7	10	9	10	8	10	7
	n.v.t.	12	16	11	7	11	13	9	15

Leeswijzer: 37% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 46% van de kleine verenigingen is niet actief bezig met het introduceren van nieuwe sport- en spelactiviteiten.

Het zijn met name de (middel)grote verenigingen, de buitensportverenigingen en de verenigingen met een eigen accommodatie die bezig zijn met het uitbreiden of aanpassen van de bestaande activiteiten. Ook de verenigingen die beleidsplannen op papier hebben staan zijn actiever op dit terrein dan verenigingen die geen beleidsplannen hebben geformuleerd. Van alle verenigingen is ongeveer 7 procent 'zeer' actief bezig met het aanpassen van de bestaande activiteiten. De andere actieve verenigingen geven aan dat zij 'beperkt' actief zijn. Ongeveer 12 procent van de verenigingen geeft aan dat dit soort activiteiten voor hen niet van toepassing zijn. Het zijn met name de kleine verenigingen die dit aangeven.

Twee vijfde van de verenigingen maakt bij vernieuwing van het aanbod gebruik van activiteiten of ondersteuning van de sportbond.

Groeiambitie

Iets meer dan de helft (52%) van de verenigingen geeft aan een groeiambitie te hebben voor 2013 (tabel 1.15)

Tabel 1.15 Groeiambitie 2013

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
% ver. met groeiambitie 2013	52	48	55	56	56	46	58	46

Leeswijzer: 52% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 48% van de kleine verenigingen heeft een groeiambitie voor 2013.

(Middel)grote verenigingen hebben vaker een groeiambitie dan kleine verenigingen. Het zijn ook buitensportverenigingen en verenigingen met een eigen accommodatie die vaker een groeiambitie hebben dan binnensportverenigingen en verenigingen zonder eigen accommodatie. Verenigingen met beleidsplannen hebben vaker een groeiambitie dan verenigingen zonder beleid op papier.

De verenigingen die een groeiambitie hebben voor 2013 verwachten in dat jaargemiddeld 299 leden te hebben. Vergeleken met de huidige ledencijfers van deze verenigingen realiseren zij een gemiddelde groei van 58 leden. De gemiddelde procentuele groei die deze verenigingen nastreven is 30 procent. Dit is ongeveer een groei van 6 procent per jaar.

Uit deze groeiambities blijkt dat de verenigingen optimistisch zijn; voor het komende jaar verwacht 36 procent van deze verenigingen een stijging van het ledental en ruim de helft een gelijkblijvend ledental (zie ook hoofdstuk 3).

De grootste groei ontstaat volgens de verenigingen door een toename van het aantal jongeren tot 18 jaar. De verenigingen hebben drie leeftijdscategorieën aangeven waar volgens hen vooral de groei vandaan moest komen (tabel 1.16).

Tabel 1.16 Verwachte groei bij verenigingen met groeiambitie

Leeftijdscategorie	% verenigingen (met groeiambitie)
0 t/m 3 jaar	1
4 t/m 11 jaar	45
12 t/m 17 jaar	53
18 t/m 24 jaar	41
25 t/m 34 jaar	38
35 t/m 44 jaar	33
45 t/m 54 jaar	26
55 t/m 64 jaar	19
65 jaar en ouder	8
Totaal	264

De verenigingen verwachten de sterkste groei bij de groep van 12 tot en met 17 jarigen (53% van de verenigingen), gevolgd door de basisschooljeugd (45% van de verenigingen) en 18 tot en met 24 jarigen (41% van de verenigingen). Van de oudere leeftijdscategorieën verwachten de verenigingen minder groei.

1.6 Samenvatting

Op het gebied van beleid en strategievorming zijn verenigingen behoorlijk actief de laatste jaren. Iets meer dan de helft van de clubs heeft het beleid op papier gezet. Drie vijfde van de clubs heeft naar eigen zeggen een duidelijke missie en visie voor de langere termijn. De aanwezige plannen hebben voornamelijk betrekking op beleid voor kader en vrijwilligers, ledenwerving en -behoud en sporttechnische zaken. Komend jaar richten de verenigingen hun beleidsinspanningen vooral op ledenbehoud en -werving. Gevraagd naar belangrijke knelpunten geeft slechts 13 procent van de clubs aan helemaal geen knelpunten te ervaren. Van de verenigingen die knelpunten ervaren, heeft 69 procent zorgen met betrekking tot het ledenbestand, op de voet gevolgd door kaderproblematiek. Andere problemen, bijvoorbeeld met betrekking tot accommodatie en financiën, baren gemiddeld genomen minder zorgen.

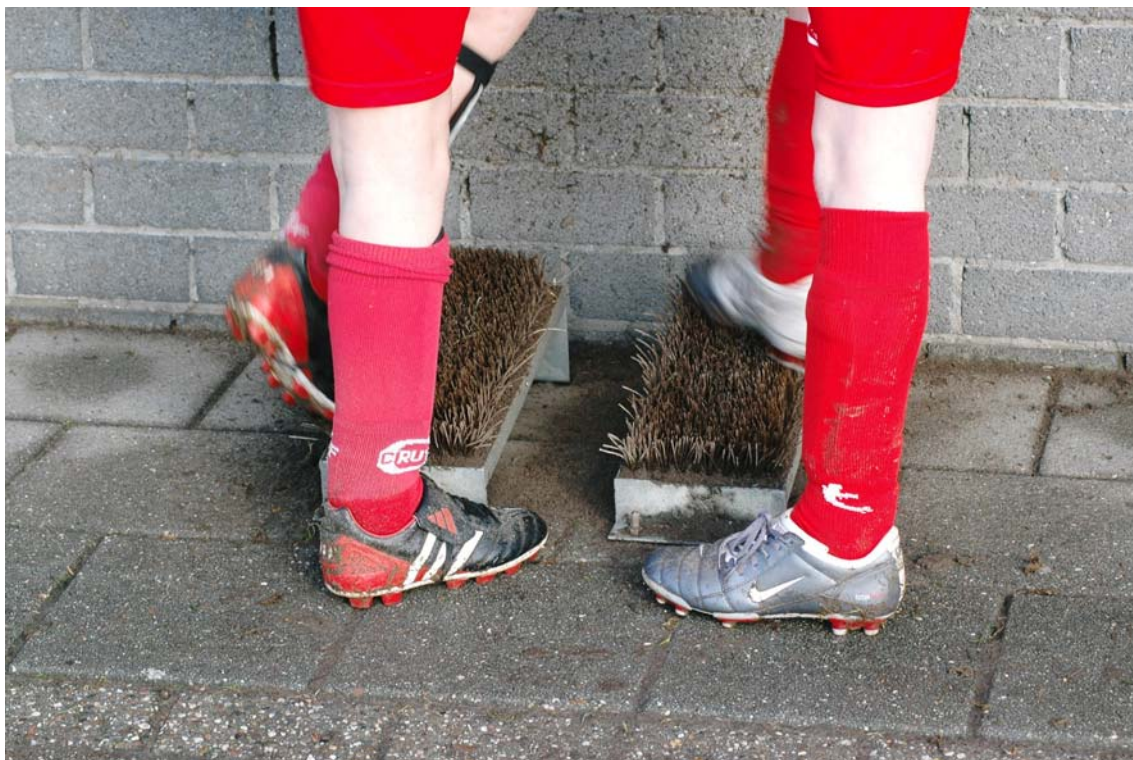
Het is gezien de ervaren knelpunten niet vreemd dat het overgrote deel van de verenigingen (91%) voor advies en ondersteuning gebruik maakt van de dienstverlening andere organisaties. De verenigingen doen hierbij vooral een beroep op gemeenten en eigen sportbonden. In de nabije toekomst wil bijna twee derde van de clubs (66%) gebruik maken van professionele hulp. De hulpbehoefte ligt vooral op het vlak van het werven van sponsors/adverteerders, gevolgd door ledenwerving en het opstellen van beleidsplannen.

Bij de realisatie van het beleid heeft bijna vier vijfde (79%) van de verenigingen het afgelopen jaar samengewerkt met andere instanties. Dit gebeurt vooral met andere sportverenigingen, de gemeenten en sportbonden.

Bijna 35 procent van de samenwerkende verenigingen werkt samen met scholen. Het overgrote deel hiervan werkt samen met basisscholen (81%).

De meeste verenigingen (78%) vinden dat ze een maatschappelijke verantwoordelijkheid hebben en dat sportiviteit en respect expliciete aandacht moeten hebben binnen de vereniging (85%).

Iets meer dan een kwart van alle clubs (27%) was dit jaar betrokken bij lokale sportstimuleringsprojecten. Ongeveer twee vijfde van de verenigingen ondervindt concurrentie van andere sportaanbieders, vooral van andere verenigingen in de buurt in dezelfde sporttak. De meningen van de verenigingen over de toekomst van de club zijn verdeeld, maar overwegend positief. De helft voorziet een zonnige toekomst en driekwart van de verenigingen typeert zichzelf als een sterke vereniging (9 procent zelfs als zeer sterke vereniging). Bijna de helft van de verenigingen (49%) is, aansluitend op een positief toekomstbeeld, bezig met het introduceren van nieuwe sport- en spelactiviteiten en 53 procent met het flexibiliseren van lidmaatschaps- en contributievormen. Iets meer dan de helft van de clubs (55%) heeft voor de periode tot 2013 een groeiambitie. De door deze clubs verwachte ledengroei is ongeveer zes procent per jaar. De groei wordt vooral onder jeugdleden (12-17 jaar) verwacht.

2. Aanbod

In dit hoofdstuk wordt het aanbod van de sportverenigingen beschreven. Het aanbod van een vereniging bestaat uit verschillende activiteiten. Naast het reguliere sportaanbod, zoals training en competitie worden ook nevenactiviteiten georganiseerd, zoals kampen, bingoavonden en cursussen. Deze nevenactiviteiten zijn vaak bedoeld voor zowel de eigen leden als voor niet-leden. Daarnaast worden voor niet-leden ook speciale activiteiten georganiseerd. Het aanbod van verenigingen kan verder nog bestaan uit andere faciliteiten of voorzieningen, zoals een fitnessruimte of een kinderspeelplaats.

2.1 Sportaanbod

De ‘core business’ van de verenigingen bestaat uit het aanbieden van trainingen, competities, toernooien en clubwedstrijden. Ongeveer 70 procent van de verenigingen biedt deze activiteiten aan (tabel 2.1). Clinics, uitreikingen van diploma's/vaardigheidsbewijzen en kennismakingsactiviteiten worden door een geringer aantal verenigingen georganiseerd.

Tabel 2.1 Sportaanbod bij verenigingen (% verenigingen)

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
Trainingen	82	70	84	95	88	72	88	76
Competities	77	64	78	92	80	76	87	67
Toernooien	67	57	63	84	69	65	77	58
Clubwedstrijden	65	58	64	75	69	64	71	60
Kennismakingscursussen	48	34	53	61	55	41	59	38
Clinics/cursussen	32	21	35	45	39	24	39	26
Diploma's/ vaardigheidsbewijzen	32	23	38	37	29	36	30	33

Leeswijzer: 82% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 70% van de kleine verenigingen biedt haar leden trainingen aan.

Het sportaanbod van de verenigingen hangt voornamelijk samen met het beschikken over een eigen accommodatie. De verenigingen met een eigen accommodatie bieden vaker competities, trainingen, clubwedstrijden, kennismakingsactiviteiten en clinics/cursussen aan.

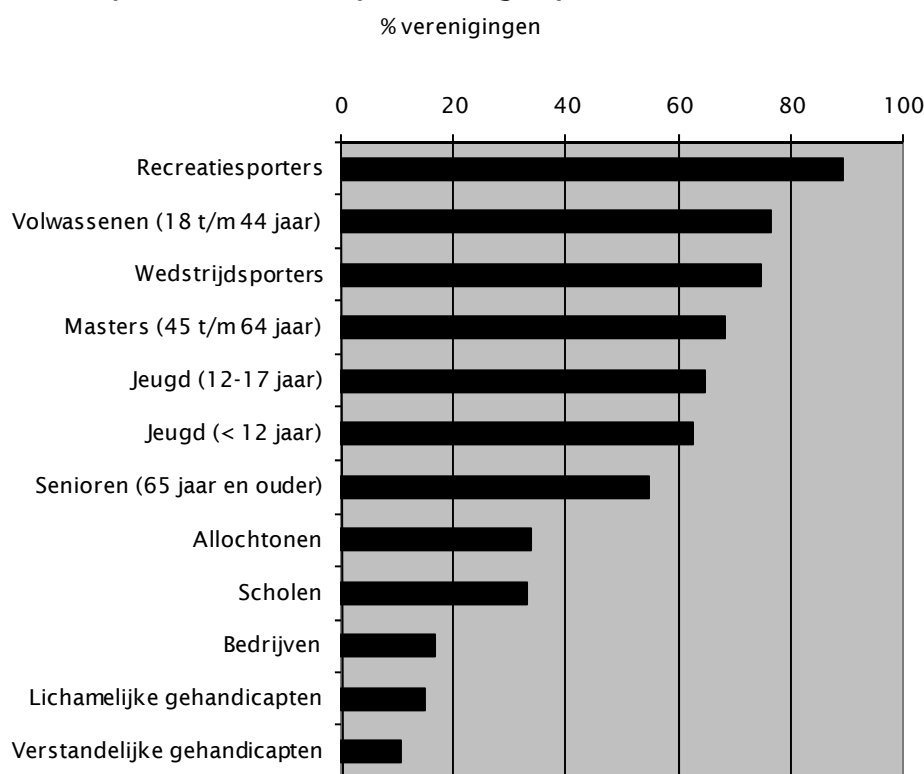
Buitensportverenigingen bieden vaker dan binnensportverenigingen trainingen, kennismakingsactiviteiten en clinics/cursussen aan. Grote verenigingen bieden alle genoemde activiteiten vaker aan dan kleine verenigingen.

Het sportaanbod hangt in enkele gevallen samen met de soort sport en het al dan niet sporten in teamverband. Verenigingen die teamsporten aanbieden organiseren minder vaak clubwedstrijden (49%) maar wel vaker toernooien (76%) dan sportverenigingen die individuele sporten aanbieden (respectievelijk 72% en 51%).

Het sportaanbod hangt enigszins samen met het aandeel competitiepelers binnen de vereniging. Verenigingen die competitie en toernooien aanbieden, hebben relatief meer deelnemers aan de formele competitie dan verenigingen die niet over dit aanbod beschikken.

De verenigingen is gevraagd aan te geven welk sportaanbod ze hebben voor de verschillende groepen leden binnen hun vereniging. De meeste verenigingen hebben sportaanbod voor recreatiesporters, volwassenen van 18 tot en met 64 jaar en wedstrijdssporters (figuur 2.1).

Figuur 2.1 Sportaanbod voor bepaalde doelgroepen

Ongeveer 64 procent van de verenigingen beschikt over sportaanbod voor jongeren tot en met 17 jaar. Een kleine groep verenigingen biedt sportaanbod voor bedrijven en mensen met een beperking (chronische ziekte, lichamelijke beperking, verstandelijke beperking of zintuiglijke handicap) aan. Dat verenigingen hier zelf niet helemaal tevreden over zijn blijkt uit de reactie van de verenigingsbestuurders op de stelling “De vereniging weet ook specifieke groepen (allochtonen, minder validen enz.) goed te bereiken”. Iets meer dan de helft van de verenigingsbestuurders (59%) geeft aan dat deze situatie helemaal of grotendeels niet op de vereniging van toepassing is. Een kwart geeft aan dat het enigszins aansluit bij de situatie binnen de vereniging.

De verenigingen maken weinig onderscheid voor wat betreft het sportaanbod voor de verschillende leden binnen de vereniging. Alle leden krijgen vrijwel dezelfde sportieve activiteiten aangeboden. Trainingen, competities, toernooien en clubwedstrijden worden bij de verschillende doelgroepen het meest genoemd.

Het sportaanbod voor scholen, mensen met een beperking en bedrijven wijkt enigszins af van het sportaanbod voor andere leden (onderscheiden naar wedstrijd- en recreatiesporters, leeftijd en etniciteit). Het aanbod voor scholen en bedrijven bestaat voor 80 procent uit kennismakingsactiviteiten en vormt samen met trainingen en competitie het belangrijkste aanbod van deze organisaties. Voor bedrijven en scholen worden daarnaast naar verhouding vaak clinics en cursussen georganiseerd. Voor mensen met een beperking wordt dikwijls gewerkt met een aanbod voor diploma's/vaardigheidsbewijzen.

2.2 Nevenactiviteiten

Vier vijfde van de verenigingen (81%) organiseert naast het reguliere sportaanbod andere activiteiten voor de leden (tabel 2.2).

Tabel 2.2 Verenigingen met nevenactiviteiten

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
% ver. met nevenact. voor leden	81	71	85	92	87	74	89	74
% ver. met nevenact. ook voor niet-leden	72	63	81	77	78	65	77	67
% ver. met ledenwervingsacties	51	47	56	53	51	50	54	48

Leeswijzer: 81% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 71% van de kleine verenigingen organiseert nevenactiviteiten voor haar leden.

De (middel)grote verenigingen, buitensportverenigingen en de verenigingen met een eigen accommodatie zijn iets actiever in het organiseren van nevenactiviteiten dan kleine verenigingen, binnensportverenigingen en verenigingen zonder eigen accommodatie. Verenigingen die beschikken over een beleidsplan zijn eveneens actiever in het organiseren van nevenactiviteiten dan verenigingen zonder beleidsplan.

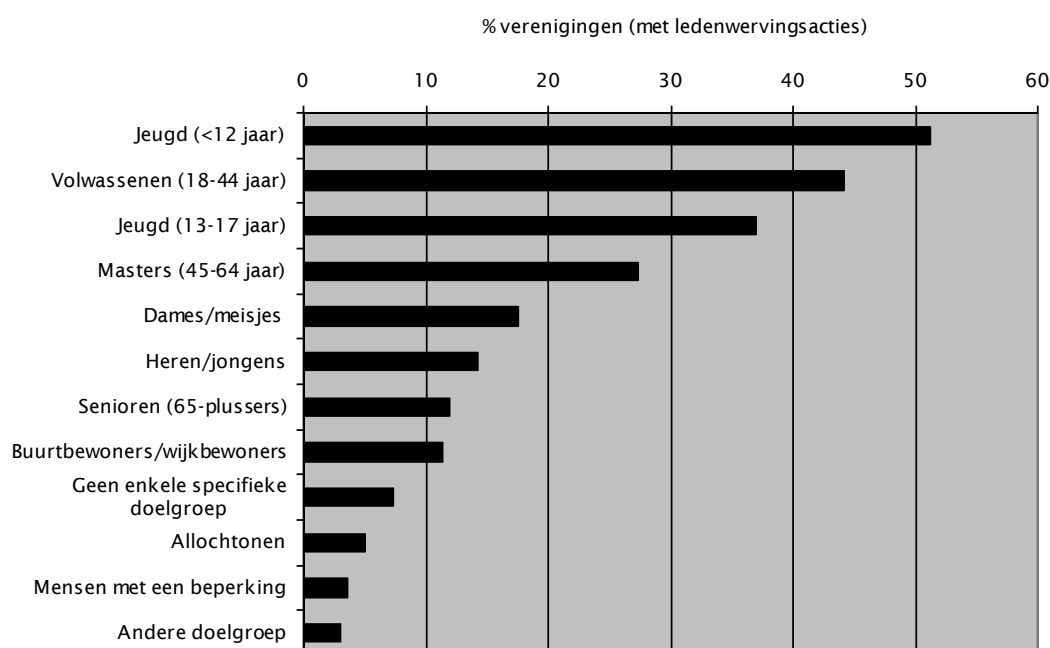
In het afgelopen jaar organiseerde 72 procent van de verenigingen een (sport)activiteit waarbij deelname openstond voor niet-leden (tabel 2.2). Hier zijn de kleine verenigingen, de binnensportverenigingen en de verenigingen zonder eigen accommodatie eveneens minder vaak actief dan de andere verenigingen.

De helft van de verenigingen heeft het afgelopen jaar speciale activiteiten ontplooid om nieuwe leden te werven (tabel 2.2). Verenigingen met beleidsplannen zijn hierin actiever dan andere verenigingen. Dit is niet geheel verwonderlijk gezien de verenigingsspeerpunten voor het komende jaar, de onderwerpen die opgenomen zijn in de beleidsplannen en de knelpunten die verenigingen ervaren.

Hoewel ledenwerving als belangrijk speerpunt en knelpunt wordt ervaren onderneemt de helft van de verenigingen geen ledenwervingsacties.

De verenigingen richten zich bij de ledenwerving voornamelijk op de jonge jeugd tot 12 jaar, gevolgd door volwassenen (18 t/m 44 jaar) en de jeugd tot en met 17 jaar. De andere groepen lijken minder interessant voor ledenwerving. Studenten worden een enkele keer als doelgroep genoemd in de categorie 'Andere doelgroep'.

Figuur 2.2 Doelgroepen ledenwervingsacties

Naast de reguliere sportactiviteiten bieden verenigingen ook andere faciliteiten en/of voorzieningen.

Faciliteiten

Twee vijfde (21%) van de verenigingen biedt naast reguliere sportactiviteiten andere faciliteiten en/of voorzieningen, zoals kinderopvang, vergaderruimtes en dergelijke (tabel 2.3).

Tabel 2.3 Faciliteiten

	Totaal	Grootte			Soort sport			Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Individueel	Semi-individueel	Team	Eigen	Geen
% ver. met faciliteiten	21	10	15	41	22	10	27	33	10

Leeswijzer: 21% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 10% van de kleine verenigingen heeft faciliteiten.

De extra faciliteiten en voorzieningen zijn voornamelijk te vinden bij grote verenigingen, de buitensportverenigingen en bij de verenigingen die over een eigen accommodatie beschikken. Ook verenigingen die plannen op papier hebben staan, beschikken vaker (29%) over faciliteiten/voorzieningen dan verenigingen die dat niet hebben (13%). Verenigingen met extra faciliteiten hebben gemiddeld meer deelnemers aan de formele competitie.

Een overzicht van de faciliteiten en voorzieningen die deze verenigingen bieden, is weergegeven in tabel 2.4. De eerste kolom geeft de verdeling van de verenigingen weer. Het gaat hierbij om verenigingen die over voorzieningen en/of faciliteiten beschikken. Van de verenigingen die faciliteiten hebben, beschikt 38 procent over fysiotherapie of sportverzorging. De tweede kolom geeft het percentage verenigingen in de totale steekproef weer dat over een

bepaalde voorziening beschikt. Van alle verenigingen beschikt acht procent over fysiotherapie/sportverzorging.

Tabel 2.4 Faciliteiten en voorzieningen die de vereniging biedt

	% verenigingen (met faciliteiten)	% verenigingen totaal
Fysiotherapie/sportverzorger	38	8
Werk/huiswerk/vergaderruimtes	32	7
Anders, namelijk	23	5
Fitnessruimte	20	4
Sportshop	17	3
Kinderspeelplaats	15	3
Kantoorfaciliteiten (fax, internet)	14	3
Kinderopvang	4	1
Huiswerkbegeleiding	2	0,5

Leeswijzer: 38% van alle verenigingen met faciliteiten beschikt over fysiotherapie/sportverzorging, van alle verenigingen in de steekproef beschikt 8% hierover.

De meeste verenigingen met faciliteiten beschikken over fysiotherapie/sportverzorging. Op het totale bestand van verenigingen beschikt een beperkt aantal verenigingen over dergelijke voorzieningen. In de categorie ‘Anders’ worden onder andere genoemd: clinics, werkplaats, opslagruimte en multifunctioneel clubhuis.

Clubbetrokkenheid

Verenigingen is een aantal situaties voorgelegd en gevraagd in welke mate de situatie op de vereniging van toepassing is. In tabel 2.5 staat per situatie weergegeven voor welk percentage van de verenigingen de situatie ‘grotendeels’ of ‘helemaal’ van toepassing is.

Tabel 2.5 Clubbetrokkenheid

	Totaal	Grootte		
		Klein	Middel	Groot
• De meeste leden voelen zich sterk betrokken bij de vereniging	65	72	65	56
• De vereniging weet ook specifieke groepen (allochtonen, minder validen enz.) goed te bereiken	15	13	15	18
• De opkomst bij trainingen, instuiven, toernooien en dergelijke is hoog	67	58	69	77
• Georganiseerde nevenactiviteiten worden over het algemeen goed bezocht	59	57	64	57
• Leden worden goed geïnformeerd over het reilen en zeilen in de club	88	91	90	84

Leeswijzer: 65% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 72% van de kleine verenigingen geeft aan dat de meeste leden zich sterk betrokken voelen bij de vereniging.

Er bestaan geringe verschillen tussen kleine en grote verenigingen. Bestuurders van kleine verenigingen geven vaker aan dat leden zich 'sterk betrokken' voelen bij de vereniging dan bestuurders van (middel)grote verenigingen. Ook hebben bestuurders van kleine verenigingen vaker het idee dat de eigen leden goed worden geïnformeerd dan bestuurders van grote verenigingen. Bij grote verenigingen is vaker sprake van een hoge opkomst bij trainingen, toernooien en dergelijke dan bij kleinere verenigingen.

Bij verenigingen die teamsporten aanbieden is de opkomst bij trainingen en dergelijke hoger, worden de nevenactiviteiten beter bezocht en worden vaker ook specifieke groepen goed bereikt dan bij de andere typen sporten. Bij verenigingen met relatief veel deelnemers aan de formele competitie is ook de opkomst bij trainingen en nevenactiviteiten hoger en is er sprake van een sterke betrokkenheid van de leden. Er zijn geen verschillen waargenomen in de geschetste situaties tussen verenigingen die al dan niet over een eigen accommodatie beschikken.

2.3 Samenvatting

De gegevens over het gerealiseerde activiteitenaanbod tonen een vrij traditioneel beeld. Ruim twee derde van de verenigingen biedt de gebruikelijke trainingen, competitie, wedstrijden en toernooien aan. Wat betreft het sportaanbod maken verenigingen weinig onderscheid naar de verschillende leden. Alle leden krijgen vrijwel dezelfde sportieve activiteiten aangeboden. De meeste verenigingen hebben sportaanbod voor recreatiesporters, wedstrijdssporters en senioren van 18 tot en met 64 jaar. Ongeveer 64 procent heeft sportaanbod voor jongeren tot en met 17 jaar. Een kleine groep verenigingen beschikt over sportaanbod voor bedrijven en mensen met een beperking. Hierover blijken verenigingen echter niet helemaal tevreden te zijn. Vier vijfde van de verenigingen (81%) organiseert naast het reguliere sportaanbod nevenactiviteiten voor de leden, zoals een feest of een vrijwilligersdag. Bijna driekwart van de clubs (72%) kent activiteiten voor niet-leden. In overeenstemming hiermee is 78 procent van de clubs van mening dat de club een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft (tabel 1.10), terwijl bijna 30 procent meent dat verenigingen er zijn om hun leden 'leuk te laten sporten' en niet meer dan dat.

Twee vijfde van de clubs biedt ook andere dan sportfaciliteiten/-voorzieningen, zoals kinderopvang en vergaderruimtes. Het meest voorkomend is een aanbod van fysiotherapie/sportverzorging. Grote verenigingen (meer dan 250 leden) hebben in doorsnee een ruimer activiteitenaanbod en meer faciliteiten, maar de betrokkenheid van de leden is er iets geringer dan bij de kleine clubs.

3. Doelgroepen

Na de aanbodzijde wordt in dit hoofdstuk de vraagzijde van de sportvereniging belicht. Er wordt in beeld gebracht welke personen gebruik maken van het aanbod van de sportverenigingen, oftewel hoe het ledenbestand van de gemiddelde vereniging eruit ziet. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar leeftijd en geslacht van de leden maar ook naar het type sporter. In dit hoofdstuk worden tevens het ledenverloop en de redenen van aan- en afmelding belicht. Dit sluit aan op een van de belangrijkste zorgen van de verenigingen, namelijk het op peil houden van het ledenbestand.

3.1 Samenstelling ledenbestand

Om zicht te krijgen op de omvang van verenigingen en om kleine met grote verenigingen te kunnen vergelijken, zijn de verenigingen in drie groepen verdeeld, te weten in kleine, middelgrote en grote verenigingen (tabel 3.1). Het gemiddelde ledental van de verenigingen in het panel bedraagt 259. Dit is het totaal van de sportende leden, de niet-sportende leden en de donateurs. Het gemiddeld aantal donateurs in een vereniging bedraagt 12 en het gemiddeld aantal niet-sportende leden 24.

Tabel 3.1 Omvang verenigingen

	Totaal	Soort sport			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Individueel	Semi-individueel	Team	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
Klein (< 100 leden)	41	50	46	25	32	53	27	55
Middel (101-250 leden)	26	23	25	30	22	31	24	27
Groot (> 250 leden)	33	28	28	46	46	15	49	18
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

Leeswijzer: 41% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 50% van de verenigingen met individuele sporten behoort tot de kleine verenigingen.

Zowel in kleine als grote verenigingen worden teamsporten beoefend, maar teamsportverenigingen zijn vaker grote verenigingen. Ook buitensportverenigingen en verenigingen die beschikken over een eigen accommodatie zijn dikwijls grote verenigingen. Binnensportverenigingen, verenigingen met (semi)individuele sporten en verenigingen zonder accommodatie zijn vaak kleiner van omvang.

(Middel)grote verenigingen hebben naar verhouding vaker leden die deelnemen aan de formele competitie. Gemiddeld neemt 50 procent van de leden van deze verenigingen deel aan de formele competitie. Bij kleine verenigingen is dit percentage 40 procent.

Leeftijd en geslacht

De verdeling tussen jeugdleden en volwassen leden ligt bij de gemiddelde vereniging op 36 procent om 64 procent. De verhouding man-vrouw is 62 procent om 38 procent. De gemiddelde achterban van de verenigingen zag er in 2008 als volgt uit (tabel 3.2):

Tabel 3.2 Ledenbestand

	Gemiddeld aantal Meisjes/Vrouwen	Gemiddeld aantal Jongens/Mannen	Totaal	%
0 t/m 17 jaar	34	45	79	36
18 t/m 44 jaar	23	45	68	31
45 t/m 64 jaar	18	32	50	23
65 jaar en ouder	8	12	20	9
Totaal	83	134	217	100

De verenigingen tellen naar verhouding meer jongeren (t/m 17 jaar) dan ouderen (45 jaar en ouder), meer mannen dan vrouwen en meer jongens dan meisjes.

De verdeling jeugdigen/volwassenen, mannen/vrouwen en jongens/meisjes binnen de verenigingen van het panel komt overeen met de verdeling naar leeftijd en geslacht die kan worden afgelezen uit de ledencijfers van NOC★NSF. De verhouding junioren/senioren en vrouwen/mannen veranderde de afgelopen jaren niet en kent een stabiele verhouding van ongeveer een derde om twee derde.

Vrouwen verlaten op jongere leeftijd de sportvereniging dan mannen. Tot 18 jaar zijn de vrouwen goed vertegenwoordigd binnen de verenigingen (zelfs relatief beter dan de mannen). Echter, in de leeftijd van 18 tot 45 jaar is het aandeel vrouwen lager ten opzichte van de mannelijke collega-sporters.

Etniciteit

Van de verenigingen uit het panel heeft 52 procent allochtone leden³ (tabel 3.3).

Tabel 3.3 Verenigingen met allochtone leden

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Soort sport		
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Individueel	Semi-individueel	Team
% ver. met allochtone leden	52	27	58	80	55	47	41	54	65

Leeswijzer: 52% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 27% van de kleine verenigingen heeft allochtone leden.

³ Volgens de hier gehanteerde (officiële) definitie zijn allochtonen *mensen waarvan tenminste één van beide ouders in het buitenland is geboren*. Aan de verenigingen is gevraagd om een schatting te geven van het aantal allochtonen als zij niet over het exacte aantal beschikken.

(Middel)grote verenigingen en teamsport- en semi-individuele verenigingen hebben vaker allochtone leden dan kleine verenigingen en verenigingen die individuele sporten aanbieden. Er is geen samenhang tussen de aard van de sport en het lidmaatschap van allochtonen. In grotere gemeenten (> 50.000 inwoners) en in het westen van het land zijn relatief meer verenigingen met allochtone leden.

Het aantal allochtone leden in de verenigingen varieert van 0 tot 350. Van de verenigingen waarvan het aantal allochtone leden bekend is, heeft 6 procent meer dan 10 procent allochtone leden (tabel 3.4).

Tabel 3.4 Percentage allochtone leden in de vereniging

	% Verenigingen Totaal	Gemeentegrootte			
		< 20.000	20.000-50.000	50.000-250.000	> 250.000
0%	48	60	53	31	22
0,1-2%	17	23	14	15	7
2,1-5%	19	12	18	27	23
5,1-10%	9	3	12	11	11
> 10%	6	2	2	12	31
% allochtonen onbekend	2		2	4	6
Totaal	100	100	100	100	100

Zoals te verwachten is, bestaat er een samenhang tussen de omvang van de gemeente waar de verenigingen zijn gevestigd en het percentage allochtone leden binnen die verenigingen. Verenigingen in grote(re) gemeenten (> 50.000 inwoners) hebben een hoger percentage allochtone leden.

Overigens kunnen de gegevens met betrekking tot het aantal verenigingen met allochtone sporters niet zondermeer als maatgevend worden beschouwd voor de landelijke situatie ten aanzien van het aantal allochtone sporters. De spreiding van allochtonen over de verschillende gemeenten en takken van sport is allerm minst gelijkmatig. Het panel, in dit opzicht aselekt van samenstelling, is te beperkt van omvang om de effecten van grootstedelijke, regionale en sportspecifieke concentratietendensen te neutraliseren. De gegevens over het aantal allochtonen dat sport bij de verenigingen van het panel kunnen op langere termijn tot interessante inzichten leiden. Door de presentatie van cijfers over meerdere jaren kunnen meer algemene trends worden opgespoord of geïllustreerd.

Handicap of chronische aandoening

Van alle sportverenigingen heeft bijna de helft (47%) één of meer leden met een handicap en/of chronische aandoening (tabel 3.5).⁴

Tabel 3.5 Verenigingen met gehandicapte leden en/of leden met een chronische aandoening

	Totaal ⁵	Grootte			Aard van de sport		Soort sport		
		Klein	Middel	Groot	Buiten-sport	Binnen-sport	Individueel	Semi-individueel	Team
% ver. met leden met een beperking	47	39	48	57	45	50	47	48	45

Leeswijzer: 47% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 39% van de kleine verenigingen heeft gehandicapte leden en/of leden met een chronische aandoening.

Grote verenigingen hebben vaker leden met een handicap en/of chronische aandoening. Bij de meeste clubs met gehandicapte leden gaat het om niet meer dan 1, 2 of 3 sporters. Het aantal leden met chronische aandoeningen ligt per vereniging iets hoger. De verenigingen hebben gemiddeld 11 leden met chronische aandoeningen.

Typen sporters

Gemiddeld neemt bijna de helft (47%) van de sportende leden deel aan de formele of officiële competitie. Bij 16 procent van de verenigingen neemt geen enkel lid deel aan de competitie. Bij 11 procent van de verenigingen nemen alle leden deel aan de officiële competitie (tabel 3.6).

Tabel 3.6 Competitiespelers in de vereniging

	Totaal	Grootte			Soort sport		
		Klein	Middel	Groot	Individueel	Semi-individueel	Team
Gemiddeld % deelnemers formele competitie	47	40	49	55	35	31	78
% ver. zonder competitiespelers	16	26	13	5	20	19	7
% ver. met 100% competitiespelers	11	11	8	13	7	3	24

Leeswijzer: het gemiddeld percentage deelnemers aan de formele competitie in een vereniging is 47% en in bijvoorbeeld kleine verenigingen neemt gemiddeld 40% van de sporters deel aan de formele competitie.

⁴ Onder gehandicapten worden verstaan: mensen met een lichamelijke handicap (al dan niet rolstoelgebonden), een verstandelijke handicap, een zintuiglijke handicap (blind, slechthorend, doof, slechthorend). Bij chronische aandoeningen gaat het om onder andere diabetes, epilepsie, astma en (ex)hartpatiënten. Wanneer verenigingen niet over de exacte aantallen van het aantal mensen met een handicap of chronische aandoening beschikten, werd de verenigingen gevraagd een schatting te geven.

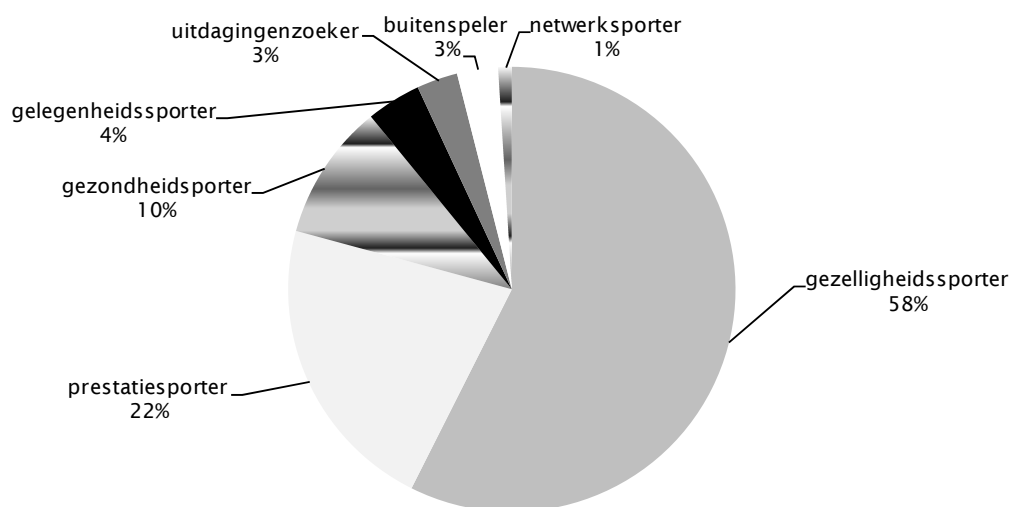
⁵ Verenigingen voor aangepast sporten zijn buiten beschouwing gelaten.

Binnen grote verenigingen, teamsportverenigingen en verenigingen met een eigen accommodatie en/of kantine nemen naar verhouding meer leden deel aan de formele competitie dan binnen andere verenigingen.

Lang niet altijd worden sporters die deelnemen aan de formele competitie beschouwd als prestatiesporter. Dat blijkt als gekeken wordt naar welke typen sporters er binnen een vereniging zijn (figuur 3.1).

De verenigingen geven aan dat gemiddeld 58 procent van de sportende leden gezelligheidssporters zijn (figuur 3.1). Een andere grote groep sporters binnen de vereniging vormt gevormd door de prestatiesporters. Zij sporten voor de prestatie en competitie. Hiertoe behoren ook de topsporters. Andere sporters binnen de vereniging zijn gezondheidssporters (sporten voor de gezondheid, fitheid, ontspanning en om af te vallen), gelegenheidssporters (sport om af en toe de zinnen te verzetten, incidenteel), buitenspelers (sporten om lekker buiten te zijn en de natuurbeleving) en uitdagingenzoekers (sporten voor de spanning, de kick, de uitdaging). De netwerksporter (sporten voor de bedrijfsmatige contacten, het netwerken) werd vrijwel niet aangetroffen binnen de sportverenigingen.

Figuur 3.1 Typen sporters (gemiddeld percentage in een vereniging)

Tabel 3.7 Procentuele verdeling type sporters

	Grootte			Soort sport		
	Klein	Middel	Groot	Individueel	Semi-individueel	Team
Gezelligheidssporter	64	52	55	54	62	60
Prestatiesporter	19	24	23	20	16	29
Gezondheidssporter	7	13	11	11	11	6
Gelegenheidssporter	3	4	5	4	5	3
Uitdagingszoeker	4	4	2	4	4	1
Buitenspeler	3	4	3	6	2	1
Netwerksporter	0	1	1	1	0	1

De kleine verenigingen hebben meer gezelligheidssporters in hun geledingen dan de (middel)grote verenigingen. Er is een klein verschil ten aanzien van het percentage gezondheidssporters binnen de vereniging. Gezondheidssporters zijn iets vaker te vinden binnen (middel)grote verenigingen dan binnen kleine verenigingen. Bij teamsportverenigingen zijn relatief meer prestatiesporters te vinden dan bij de andere sporten. Verenigingen die individuele sporten aanbieden, hebben naar verhouding minder gezelligheidssporters in hun geledingen.

3.2 Ledenverloop

Meer dan de helft van de verenigingen (57%) constateert een toename in het ledental het afgelopen jaar (seizoen), 3 op de 10 verenigingen een afname (tabel 3.8).

Tabel 3.8 Ontwikkeling ledental (% verenigingen)

	Totaal	Grootte			Soort sport		
		Klein	Middel	Groot	Individueel	Semi-individueel	Team
Daling	29	32	27	28	32	33	21
Gelijk	14	19	11	10	14	16	13
Stijging	57	49	62	62	54	51	67
Totaal	100	100	100	100	100	100	100

Leeswijzer: 29% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 32% van de kleine verenigingen kent een daling van het aantal leden.

Er is een klein verschil tussen toe- of afname van het ledental en de soort sport en de grootte van de vereniging. Bij de (middel)grote verenigingen is vaker sprake van een stijgend ledental dan bij de kleine verenigingen. De teamsportverenigingen hebben vaker te maken met een stijgend ledental dan andere verenigingen. De (semi-)individuele verenigingen hebben vaker te maken met een dalend ledental.

Van alle verenigingen kent 5 procent een ledenstop en heeft 10 procent een wachtlijst. Met name de grote verenigingen en de teamsportverenigingen kennen een wachtlijst. Bij verenigingen die het afgelopen jaar te maken hebben gehad met een gelijkblijvend ledental is vaker sprake van een ledenstop dan bij de andere verenigingen.

Twee derde van de verenigingen (67%) verwacht dat het ledental gelijk zal blijven het komende seizoen (tabel 3.9). Een kwart van de verenigingen verwacht dat het ledental zal stijgen.

Tabel 3.9 Verwachtingen ten aanzien van het ledental (% verenigingen)

	Totaal	Grootte			Soort sport		
		Klein	Middel	Groot	Individueel	Semi-individueel	Team
Daling	8	10	10	5	10	10	5
Gelijk	67	77	61	59	69	68	63
Stijging	25	13	29	36	21	22	32
Totaal	100	100	100	100	100	100	100

Leeswijzer: 8% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 10% van de kleine verenigingen verwacht een daling van het aantal leden.

De (middel)grote verenigingen verwachten vaker een stijging van het ledental dan de kleine verenigingen. Kleine verenigingen verwachten vaker een gelijkblijvend ledental. De teamsportverenigingen zijn eveneens optimistischer over de ontwikkeling van het ledental dan de andere verenigingen.

De verwachting is waarschijnlijk gebaseerd op de huidige ontwikkeling van het ledental binnen de vereniging. De verenigingen die te maken hebben met een stijging van het ledental verwachten voor het komende seizoen vaker (33%) een stijging van het ledental dan de verenigingen die te maken hebben met een daling (14%) of een stabiliserend ledental (14%). Hoewel er in iedere vereniging schommelingen in het ledental bestaan, verwachten de meeste verenigingen voor het komende seizoen een gelijkblijvend ledental.

Redenen van aan- en afmelding

Van de verenigingen gaat twee vijfde systematisch na wat de belangrijkste redenen van aan- en/of afmelding zijn (tabel 3.10). Drie vijfde van de verenigingen (60%) is hier (nog) niet mee bezig. Ledenbehoud en ledenwerving zijn belangrijke speerpunten en de helft van de verenigingen heeft een groeiambitie. Desondanks zijn deze plannen waarschijnlijk niet gebaseerd op een analyse van redenen van vertrek en aanmelden van leden.

Tabel 3.10 Systematisch bijhouden van redenen van aan- en/of afmeldingen

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
% ver. met registratie aan-/afmeldingen	40	41	49	34	40	40	41	39

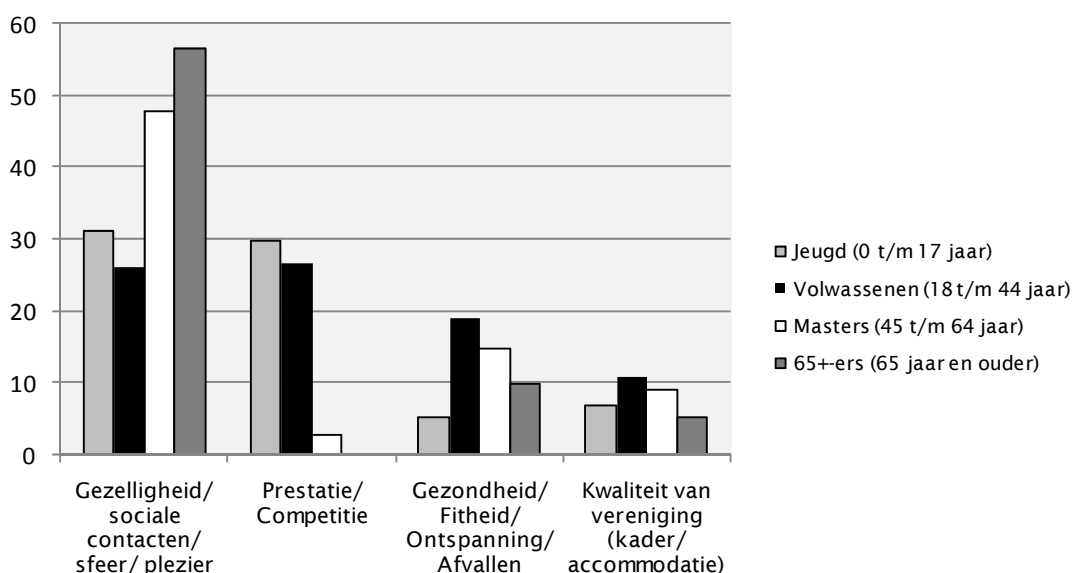
Leeswijzer: 40% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 41% van de kleine verenigingen houdt systematisch aan- en/of afmeldingen bij.

Er zijn geen significante verschillen in benadering bij aan- en/of afmelding bij de verschillende verenigingen naar aard en grootte van de sport. Verenigingen die beleid op papier hebben staan, zijn actiever bij aan- en/of afmelden dan verenigingen zonder beleid op papier.

Een kwart (24%) van de verenigingen gaat systematisch na wat de belangrijkste redenen zijn voor mensen om lid te worden. Van de verenigingen gaat een derde (36%) systematisch na waarom leden hun lidmaatschap beëindigen. Van alle verenigingen houdt 20 procent systematisch de redenen van zowel aan- als afmelding bij.

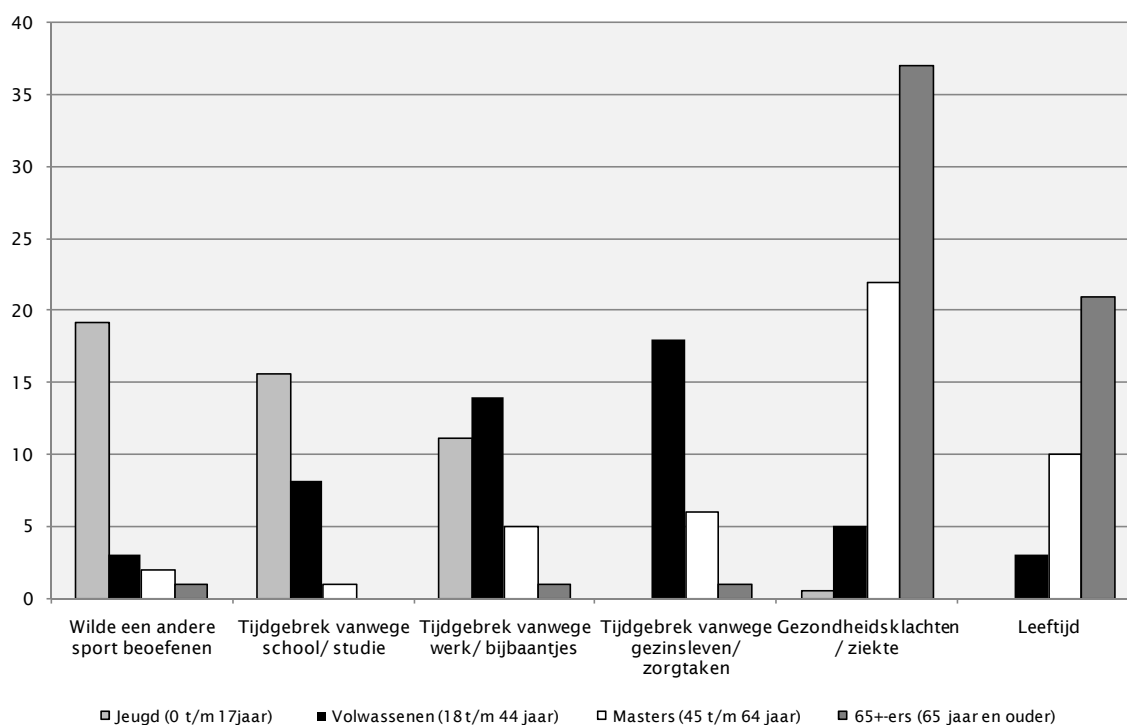
Er zijn verschillende redenen waarom mensen lid worden van een vereniging. Daarnaast bestaan er opvallende verschillen tussen leeftijdsgroepen. Volgens de ondervraagde bestuurders zijn voor mensen jonger dan 45 jaar de belangrijkste redenen om lid te worden van een vereniging: prestatie/competitie en gezelligheid (figuur 3.2). Voor 45-plussers zijn de redenen om lid te worden voornamelijk: gezelligheid en gezondheid. De redenen 'prestatie' en 'competitie' komen vrijwel niet voor.

Figuur 3.2 Belangrijkste redenen voor aanmelding per leeftijdscategorie

Redenen als uitdaging/spanning/kick, gelegenheid/om af en toe de zinnen te verzetten en natuurbeleving/lekker buiten zijn worden een enkele keer genoemd. Netwerken/bedrijfsmatige contacten is volgens de bestuurders nauwelijks een reden om lid te worden van een sportvereniging.

De redenen voor afmelding lopen uiteen per leeftijdscategorie (figuur 3.3). Tijdgebrek (veroorzaakt door diverse zaken) is voor de verenigingssporters (jonger dan 45 jaar) een belangrijke reden om te stoppen. Bij jongeren tot en met 17 jaar staat interesse voor een andere sport bovenaan. Bij de ouderen (45 jaar en ouder) vormen gezondheidsklachten de belangrijkste reden om zich af te melden bij hun vereniging.

Figuur 3.3 Belangrijkste redenen voor afmelding per leeftijdscategorie

Andere redenen die minder vaak worden genoemd zijn: geen interesse meer in de sport, tijdgebrek vanwege andere hobby's, kosten/te duur.

3.3 Samenvatting

De clubs hebben gemiddeld 259 leden, waarvan 36 procent bestaat uit jeugdleden en 62 procent uit mannelijke leden. Bij 52 procent van de clubs zijn ook allochtonen lid en iets minder dan de helft (47%) kent onder de leden enkele mensen met een beperking of chronische ziekte. In steden met meer dan 250.000 inwoners heeft bijna een derde van de clubs meer dan 10 procent allochtone leden. Bij de meerderheid van de clubs (57%) is het ledenaantal in het afgelopen jaar (licht) gegroeid, bij 29 procent juist afgenomen. In 2009 verwacht twee derde van de clubs (67%) dat het ledental gelijk zal blijven en 25 procent verwacht te groeien in ledental.

Voor de ontwikkeling van gericht beleid is van groot belang dat clubs kennis hebben van de wensen van hun leden. De verenigingsbestuurders geven aan dat gemiddeld 22 procent van de leden prestatiesporters zijn en gemiddeld 58 procent gezelligheidssporters. Het aandeel sporters in een vereniging dat deelneemt aan de formele competitie ligt hoger. Gemiddeld neemt 47 procent van de sportende leden deel aan de formele competitie.

Twee vijfde van de verenigingen peilt bij leden naar de redenen van aan- en/of afmelden. Uit de peilingen concluderen bestuurders dat gezelligheid/sociale contacten/sfeer/plezier bij alle leeftijdscategorieën de belangrijkste reden is om aan te melden gevolgd door prestatie/competitie voor leden tot 45 jaar. De belangrijkste reden om af te melden is voor leden tot 45 jaar tijdgebrek en voor de oudere leden gezondheidsklachten/ziekte.

4. Kader

Voor het functioneren van sportverenigingen is kader van cruciaal belang. De kaderleden besturen de club en maken het activiteiten aanbod binnen de vereniging mogelijk. In dit hoofdstuk komt eerst de situatie van het vrijwillige kader aan de orde, gevolgd door vergoedingen aan kaderleden en de samenstelling van het bestuur en van het trainerskader.

4.1 Vrijwilligers

Sportverenigingen drijven op vrijwilligerswerk⁶. De verenigingen in het panel beschikken gemiddeld over 40 vrijwilligers (tabel 4.1).

Tabel 4.1 Vrijwilligers in de vereniging

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
Gem. aantal vrijwilligers	40	11	27	88	54	20	57	24
% vrijwilligers op het totaal aantal leden	23	32	17	15	27	17	19	26
% verenigingen met tekort aan vrijwilligers	17	15	24	15	18	16	18	16

Leeswijzer: het gemiddeld aantal vrijwilligers binnen de verenigingen van het Verenigingspanel is 40. Grote verenigingen hebben gemiddeld 88 vrijwilligers. In totaal is gemiddeld 23% van de leden in een vereniging actief als vrijwilliger.

Het aantal vrijwilligers in een vereniging loopt nogal uiteen. Het is niet verwonderlijk dat grote verenigingen, verenigingen voor buitensport en verenigingen met een eigen accommodatie gemiddeld over meer vrijwilligers beschikken dan de andere verenigingen.

Als het aantal vrijwilligers wordt gerelateerd aan het totaal aantal leden van een vereniging ontstaat er een ander beeld. Gemiddeld is er per 5 leden 1 vrijwilliger actief. Bij kleine verenigingen ligt het percentage hoger dan bij (middel)grote verenigingen. Bij kleine verenigingen zijn relatief meer vrijwilligers actief dan in de andere verenigingen. Ook bij buitensportverenigingen zijn relatief meer vrijwilligers actief dan bij binnensportverenigingen. Dit geldt ook voor verenigingen zonder eigen accommodatie ten opzichte van verenigingen met een eigen accommodatie.

⁶ Onder vrijwilligers worden verstaan; die mensen die in beginsel onbetaald en onverplicht een functie in de sport vervullen. Personen die van de vereniging een onkostenvergoeding ontvangen op basis van declaraties of een belastingvrije vrijwilligersvergoeding (van maximaal €1.500 belastingvrij per jaar) krijgen, worden wel tot de vrijwilligers gerekend.

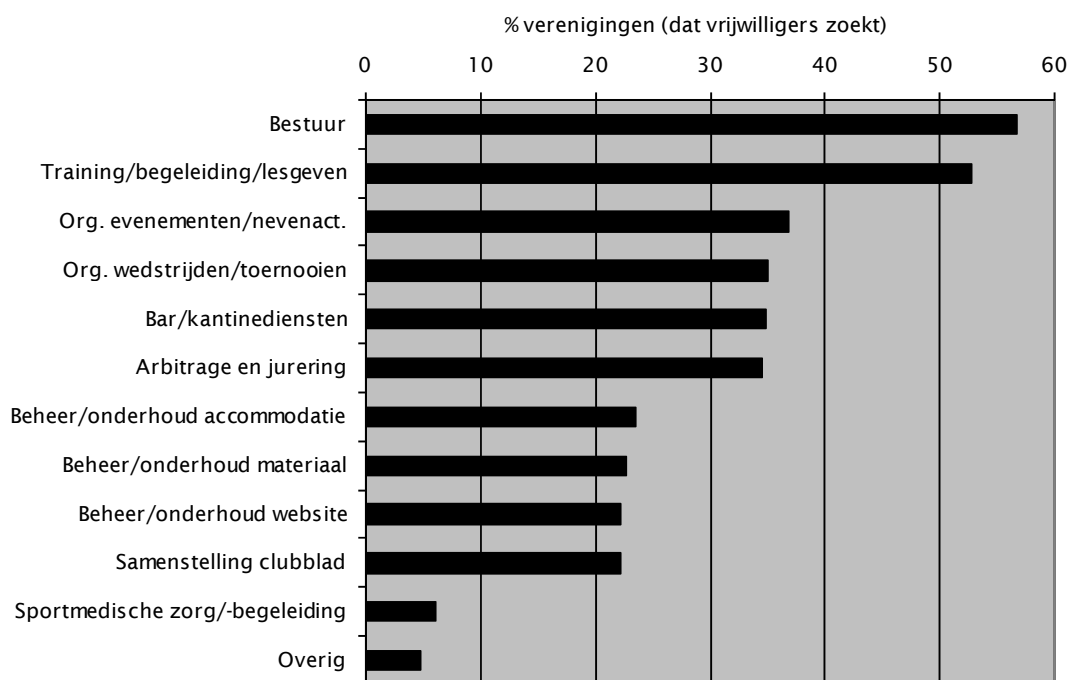
Taken waarvan het min of meer vanzelfsprekend is dat deze door de leden van de club worden verricht (rijden naar uitwedstrijden door ouders van jeugdleden bijvoorbeeld) of taken waaraan de leden zich niet of nauwelijks kunnen onttrekken (verplichte roulerende kantinediensten bijvoorbeeld), worden hier niet als vrijwilligerswerk beschouwd.

Het aantal vrijwilligers hangt samen met het percentage deelnemers aan de officiële competitie. Naarmate er meer deelnemers zijn aan de officiële competitie, zijn er ook meer vrijwilligers actief. Het aandeel vrijwilligers in de vereniging stijgt niet naarmate er relatief meer competitiedeelnemers zijn.

Het gebrek aan kader vormt een belangrijk knelpunt voor de verenigingen. Dit uit zich vooral in zorgen over het vinden van geschikte bestuursleden en vrijwilligers en het tekort aan vrijwilligers en kader voor specifieke taken. Bijna een vijfde van de verenigingen kampt met een tekort aan vrijwilligers (tabel 4.1). De middelgrote verenigingen ervaren vaker een tekort aan vrijwilligers dan de kleine en de grote verenigingen. Verenigingen met een tekort aan vrijwilligers of die op zoek zijn naar vrijwilligers, hebben gemiddeld een hoger aandeel leden dat deelneemt aan de formele competitie. Het percentage verenigingen met een tekort aan vrijwilligers is het grootst (46%) in de gemeenten met meer dan 250.000 inwoners.

Verenigingen zijn vrijwel altijd op zoek naar nieuwe vrijwilligers ook al beschikken ze over voldoende vrijwilligers. Twee derde van de verenigingen (68%) geeft aan vrijwilligers te zoeken voor bepaalde functies/werkzaamheden. De meeste verenigingen zoeken vrijwilligers voor een bestuursfunctie of voor training/begeleiding/lesgeven (figuur 4.1).

Figuur 4.1 Functies, werkzaamheden waar vrijwilligers voor worden gezocht

In de categorie 'Overig' geven verenigingen met name aan vrijwilligers te zoeken voor sponsoring(activiteiten) en jeugdcommissie.

De verenigingen die vrijwilligers zoeken, zoeken vrijwilligers voor gemiddeld 3 functies. Van alle verenigingen die over een eigen accommodatie beschikken, zoekt 39 procent (ook) naar vrijwilligers voor het beheer, onderhoud en schoonmaak van die accommodatie. Van alle verenigingen met een eigen kantine zoekt maar liefst 61 procent naar vrijwilligers voor bar-/kantinediensten.

Vrijwilligerswerk

In bijna alle verenigingen (94%) doen de vrijwilligers het werk volgens de bestuurders met veel plezier. Een redelijke verdeling van de taken over de verschillende leden is lang niet overal aan de orde. Bij ruim de helft van de verenigingen (53%) is dit goed geregeld. Met name binnen kleine verenigingen is de vertegenwoordiging van leden met verschillende leeftijden en achtergronden in commissies en bestuur vaker onevenredig. De afstemming tussen bestuur, commissies en ander kader is over het algemeen voldoende (83%).

4.2 Vergoedingen kader

Een deel van de verenigingen verstrekt vergoedingen en/of salarissen aan medewerkers. Ruim de helft van de verenigingen (54%) draait volledig op vrijwilligers die geen enkele vergoeding ontvangen. De overige verenigingen komen de medewerkers op de één of andere wijze financieel tegemoet (tabel 4.2).

Tabel 4.2 Financiële vergoedingen kader

	Totaal	Grootte			Soort sport			Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Individueel	Semi-individueel	Team	Eigen	Geen
% verenigingen met vergoedingen	46	22	52	72	37	46	58	51	40

Leeswijzer: 46% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 72% van de grote verenigingen hanteert één of meer financiële vergoedingen voor kaderleden.

De (middel)grote verenigingen en de teamsportverenigingen werken vaker met vergoedingen voor kader dan andere verenigingen. Dit geldt tevens voor verenigingen met een eigen accommodatie ten opzichte van verenigingen zonder eigen accommodatie. Verenigingen die werken met vergoedingen hebben relatief meer deelnemers aan de officiële competitie dan verenigingen die volledig op vrijwilligers draaien. Verenigingen die werken met vergoedingen zijn vaker terug te vinden in grote(re) gemeenten (> 50.000 inwoners).

Er bestaat een verband tussen het werken met financiële vergoedingen en het beschikken over voldoende vrijwilligers. De verenigingen die over onvoldoende vrijwilligers beschikken en de verenigingen die op zoek zijn naar vrijwilligers, werken vaker met financiële vergoedingen dan de verenigingen die over voldoende vrijwilligers beschikken. Van de verenigingen met een vrijwilligerstekort werkt 51 procent met vergoedingen, bij verenigingen zonder vrijwilligerstekort is dat 22 procent.

De vergoedingen die worden gehanteerd zijn de belastingvrije vrijwilligersvergoeding (37% van alle verenigingen), een vergoeding van werkelijk gemaakte kosten (voor bijvoorbeeld kleding, schoeisel en gereden kilometers (21%)) en salarissen (17%). Dikwijls maken verenigingen gebruik van één soort financiële vergoeding. De helft van de verenigingen die financiële vergoedingen hanteert (51%), gebruikt 1 vorm van vergoeding. Van de betalende verenigingen hanteert 16 procent alle 3 de genoemde vergoedingsvormen.

De verenigingen hebben gemiddeld 1,6 betaalde medewerkers (tabel 4.3). Het aantal betaalde krachten in een vereniging varieert van 0 nul tot 50. De meeste verenigingen met betaalde medewerkers beschikken over 1 of 2 medewerkers.

Tabel 4.3 Inzet betaalde krachten

	Totaal	Grootte			Soort sport			Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Individueel	Semi-individueel	Team	Eigen	Geen
Gem. aantal betaalde medewerkers	1,6	0,3	1,1	3,6	1,1	1,1	2,6	2,2	1
% ver. dat meer betaalde krachten wil aanstellen	5	3	3	9	4	2	9	5	5
Meer betaalde krachten komt ver. ten goede (% ver. eens)	16	9	15	26	12	20	20	18	15
De ver. moet van vrijwilligers blijven (% ver. eens)	71	78	70	64	75	73	64	70	73

Leeswijzer: het gemiddeld aantal betaalde medewerkers is 1,6. Grote verenigingen hebben gemiddeld 3,6 betaalde medewerkers. In totaal wil gemiddeld 5% van de verenigingen meer betaalde krachten aanstellen.

(Middel)grote verenigingen, teamsportverenigingen en verenigingen met een eigen accommodatie hebben gemiddeld meer betaalde medewerkers dan andere verenigingen. De meeste verenigingen (77%) zijn niet van plan om komend seizoen meer betaalde krachten in te zetten. Zij zijn het oneens met de uitspraak “we willen het komende seizoen meer betaalde krachten aanstellen”. De grote verenigingen, de teamsportverenigingen, de verenigingen die werken met vergoedingen en de verenigingen die beschikken over een eigen accommodatie zijn daarin iets minder stellig dan de andere verenigingen. Ze kiezen vaker het midden en zijn het vaker eens met de uitspraak. Van de verenigingen is 5 procent het eens met de uitspraak en wil meer betaalde krachten aanstellen.

De verenigingen die aangeven komend seizoen meer betaalde krachten aan te stellen, zijn de grote verenigingen, teamsportverenigingen en de verenigingen met relatief hoog aantal competitiedeelnemers. Zij vinden ook meer dan de andere verenigingen dat de inzet van meer betaalde krachten de vereniging ten goede komt. Desondanks is bijna driekwart van de verenigingen het er over eens dat de club een vereniging van vrijwilligers moet blijven. Kleine verenigingen vinden dat iets vaker dan grote verenigingen.

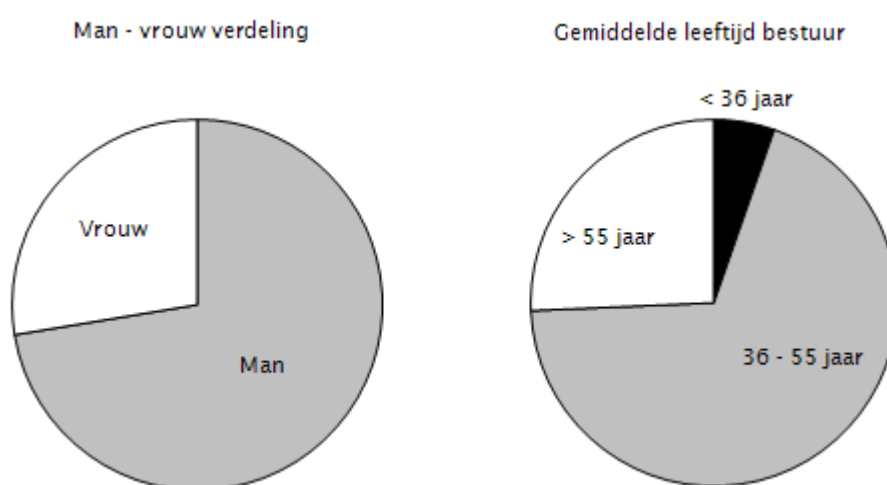
In de volgende paragrafen wordt ingegaan op twee specifieke typen kaderfunctionarissen, namelijk bestuurders en trainers.

4.3 Samenstelling bestuur

Bijna twee derde van alle verenigingen (63%) heeft een bestuur bestaande uit 5, 6 of 7 leden. Het gemiddelde verenigingsbestuur telt 6 leden. Omdat dikwijls statutair is bepaald dat er een oneven aantal bestuursleden moet zijn, komt het vaker voor dat verenigingsbesturen 5 of 7 leden tellen.

Bij de helft van de verenigingen (52%) heeft het afgelopen jaar een bestuurswisseling plaatsgevonden. Op het moment van invullen van de Verenigingsmonitor 2008 had 29 procent van de verenigingen één of meer vacatures voor bestuursleden. Bijna driekwart van de bestuursleden van verenigingen is van het mannelijk geslacht (72%). Het gemiddelde bestuur telt 4,2 mannen en 1,6 vrouwen (figuur 4.2). In vergelijking met het aandeel vrouwelijke verenigingsleden (38%) is er sprake van ondervertegenwoordiging van vrouwen in het bestuur van de sportverenigingen.

Figuur 4.2 Samenstelling bestuur

Van de verenigingen heeft 29 procent geen enkele vrouw in het verenigingsbestuur (tabel 4.4). Hierbij gaat het voornamelijk om kleine verenigingen. Het zijn met name de middelgrote verenigingen die beschikken over een groot aandeel vrouwen in het bestuur. Slechts drie procent van de verenigingen heeft een bestuur dat volledig uit vrouwen bestaat.

Tabel 4.4 Bestuurssamenstelling

	Totaal	Grootte			Soort sport		
		Klein	Middel	Groot	Individueel	Semi-individueel	Team
Gem. aandeel vrouwen in het bestuur	28	27	33	25	28	28	26
% verenigingen zonder vrouwen in het bestuur	29	38	20	25	29	27	33
% verenigingen $\geq$ 40% vrouwen in het bestuur	33	34	41	24	31	37	30
Gem. leeftijd in het bestuur	50	53	47	49	51	51	48

Leeswijzer: het gemiddeld aandeel vrouwen in het bestuur is 28%, het aandeel vrouwen in kleine verenigingen is 27% en 29% van alle verenigingen heeft geen vrouwen in het bestuur.

Ruim twee derde van alle verenigingen (69%) heeft een bestuur van middelbare leeftijd (36 tot en met 55 jaar). Bij 5 procent van de verenigingsbesturen is sprake een relatief jong bestuur met een gemiddelde leeftijd jonger dan 36 jaar (figuur 4.2). De gemiddelde verenigingsbestuurder is ruim 50 jaar oud. Het jongste bestuurslid is 18 en het oudste 91 jaar. De verenigingen met “oudere” besturen zijn vaak kleine verenigingen, verenigingen die (semi-) individuele sporten aanbieden, verenigingen met relatief weinig competitiepelers en verenigingen die werken zonder beleidsplannen.

4.4 Trainers

In driekwart van de verenigingen (74%) waren het afgelopen jaar (seizoen) trainers actief (tabel 4.5).

Tabel 4.5 Trainers in de vereniging

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
% ver. met trainers	74	53	85	93	79	66	82	66
% ver. met voldoende trainers	68	71	65	68	68	68	70	66

Leeswijzer: 74% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 53% van de kleine verenigingen beschikt over trainers.

Het zijn met name de (middel)grote verenigingen, de buitensportverenigingen en de verenigingen met een eigen accommodatie waar trainers actief zijn.

De verenigingen waar het afgelopen jaar trainers actief waren, beschikten gemiddeld over ruim 11 trainers per vereniging. Hoe groter de vereniging is, des te meer trainers er zijn.

Teamsportverenigingen en buitensportverenigingen beschikken vaak over meer trainers dan andere verenigingen.

Een kwart van alle trainers (26%) ontvangt een uurvergoeding voor de werkzaamheden binnen de vereniging. Bij 69 procent van de verenigingen (met trainers) ontvangen één of meer trainers een uurvergoeding. Met name bij grote verenigingen en verenigingen met naar verhouding veel deelnemers aan de officiële competitie ontvangen trainers een uurvergoeding.

Voor zover bekend bij de verenigingsbestuurders, is 3 procent van alle verenigingstrainers als vakleerkracht werkzaam op een school. Twee derde van alle verenigingen (68%) geeft aan over voldoende trainers te beschikken (tabel 4.5).

Combinatiefuncties

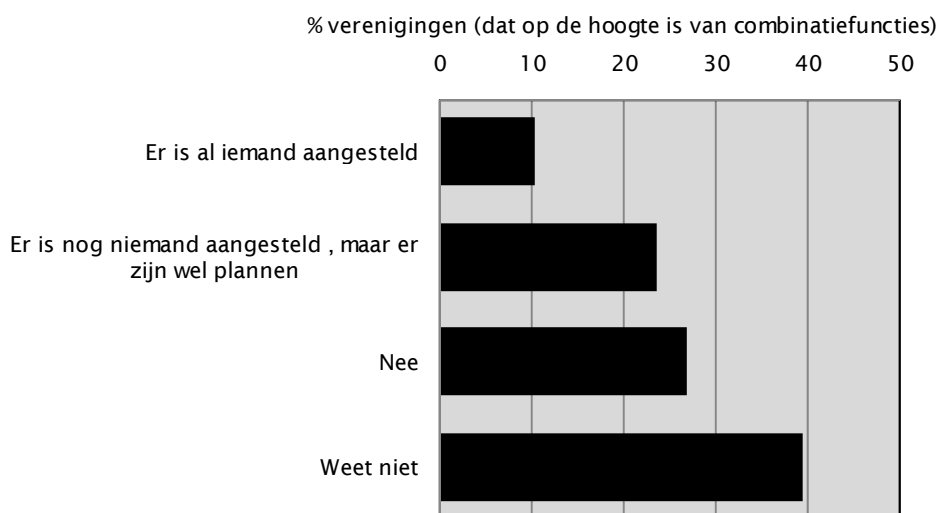
De helft van de verenigingen is enigszins (31%) of voldoende (20%) op de hoogte van de mogelijkheden voor combinatiefuncties voor sport en onderwijs (tabel 4.6).

Tabel 4.6 Mogelijkheden combinatiefuncties (% verenigingen)

	Totaal	Grootte			Aard van de sport		Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Buitensport	Binnensport	Eigen	Geen
Enigszins /voldoende op de hoogte	51	41	53	63	48	53	53	49

Leeswijzer: 51% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 41% van de kleine verenigingen is op de hoogte van de mogelijkheden van/ voor combinatiefuncties.

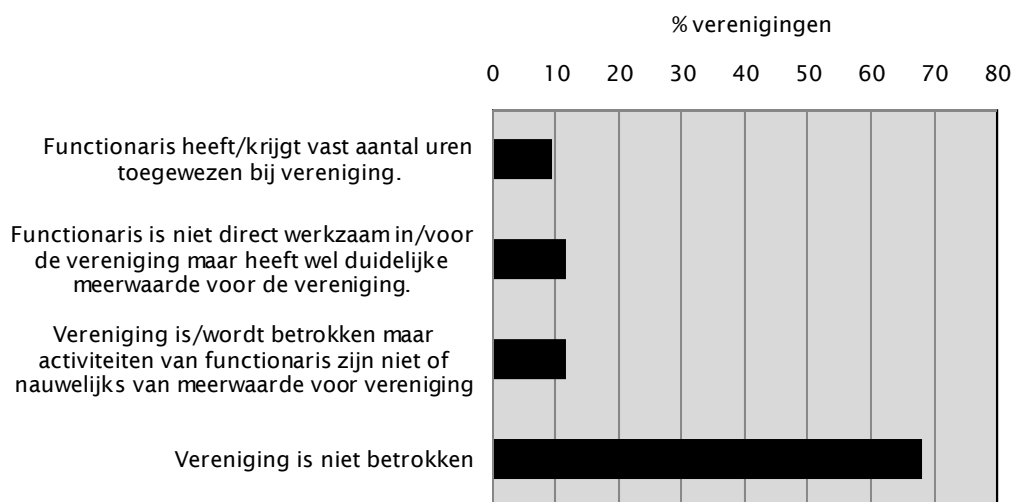
Het zijn met name de (middel)grote -, de teamsportverenigingen, verenigingen voor semi-individuele sporten, verenigingen met trainers en de verenigingen in de grote gemeenten (>50.000 inwoners) die op de hoogte zijn van de mogelijkheden voor een combinatiefunctie. Hoewel verenigingen (enigszins) op de hoogte zijn van de mogelijkheden voor combinatiefuncties, weten zij lang niet altijd of er in hun gemeente één of meer combinatiefunctionarissen worden aangesteld of dat er plannen voor bestaan (figuur 4.3).

Figuur 4.3 Aanstelling combinatiefunctionarissen in de gemeente

Twee vijfde (39%) van de verenigingsbestuurders die op de hoogte is van de mogelijkheden van een combinatiefuncties weet niets van gemeentelijke plannen. Een kwart van de verenigingen (23%) geeft aan dat er in de gemeente nog niemand is aangesteld, maar dat er wel plannen voor bestaan. Bij 10 procent van de verenigingen (die op de hoogte zijn van de mogelijkheden voor combinatiefuncties) is in de gemeente al iemand aangesteld.

De verenigingen zijn dikwijls (68%) niet betrokken bij de activiteiten van of de planvorming voor een combinatiefunctionaris (figuur 4.4).

Figuur 4.4 Betrokkenheid verenigingen bij planvorming/activiteiten combinatiefunctionaris

Bij een tiental verenigingen heeft of krijgt de functionaris een vast aantal uren toegewezen. In dezelfde orde van grootte ligt het aantal verenigingen waarbij de functionaris niet direct werkzaam is bij de vereniging maar wel een meerwaarde heeft voor de club of dat de vereniging wel betrokken is bij de activiteiten van de functionaris maar dat het geen meerwaarde heeft voor de club. De ervaringen van de verenigingen met een combinatiefunctionaris zijn neutraal tot positief.

4.5 Samenvatting

Het kader is van cruciale betekenis met betrekking tot het functioneren van sportverenigingen. Het sportverenigingsleven kenmerkt zich door de vele vrijwilligers die er actief zijn. Gemiddeld beschikken de verenigingen over 40 vrijwilligers. Gemiddeld is per 5 leden 1 vrijwilliger actief. Bij kleine verenigingen ligt dit percentage hoger dan bij de (middel)grote verenigingen. Bijna een vijfde van de verenigingen kampt met een vrijwilligerstekort. Ondanks dat verenigingen dikwijls aangeven over voldoende vrijwilligers te beschikken geeft ruim twee derde van de verenigingen (68%) aan vrijwilligers te zoeken voor bepaalde functies/werkzaamheden. De meeste verenigingen zoeken vrijwilligers voor een bestuursfunctie of voor training/begeleiding/lesgeven.

Naar mening van het bestuur doen in bijna alle verenigingen de vrijwilligers het werk met veel plezier. Besturen geven tevens aan dat in commissies en besturen de leden met verschillende leeftijden en achtergronden niet altijd evenredig vertegenwoordigd zijn. Met name bij kleine verenigingen laat de vertegenwoordiging van de leden in besturen en commissies te wensen over.

De onevenredige vertegenwoordiging blijkt ook uit de samenstelling van de besturen van de verenigingen. Het gemiddelde verenigingsbestuur bestaat uit 4,2 mannen en 1,6 vrouwen en bestaat uit personen van middelbare leeftijd (gemiddeld 50 jaar).

Bijna de helft van de verenigingen (46%) komt kaderleden op één of andere wijze financieel tegemoet. Met name de grote verenigingen en de teamsportverenigingen hanteren vaker vergoedingen. De meest gehanteerde vergoeding is de belastingvrije vrijwilligersvergoeding, gevolgd door een vergoeding van de werkelijk gemaakte kosten en salarissen.

De verenigingen hebben gemiddeld 1,6 betaalde medewerkers. De meeste verenigingen (77%) zijn niet van plan om komend seizoen meer betaalde krachten in te zetten. De meerderheid van de verenigingen (71%) vindt dat het een vereniging van vrijwilligers moet blijven.

Van alle verenigingen geeft twee derde (68%) aan dat zij over voldoende trainers beschikt.

De helft van de verenigingen is 'enigszins' (31%) of 'voldoende' (20%) op de hoogte van de mogelijkheden voor combinatiefuncties voor sport en onderwijs. De verenigingen zijn dikwijls (68%) niet betrokken bij de activiteiten van of de planvorming voor een combinatiefunctionaris. De ervaringen van de verenigingen (die hierover kunnen oordelen) met een combinatiefunctionaris zijn neutraal tot positief.

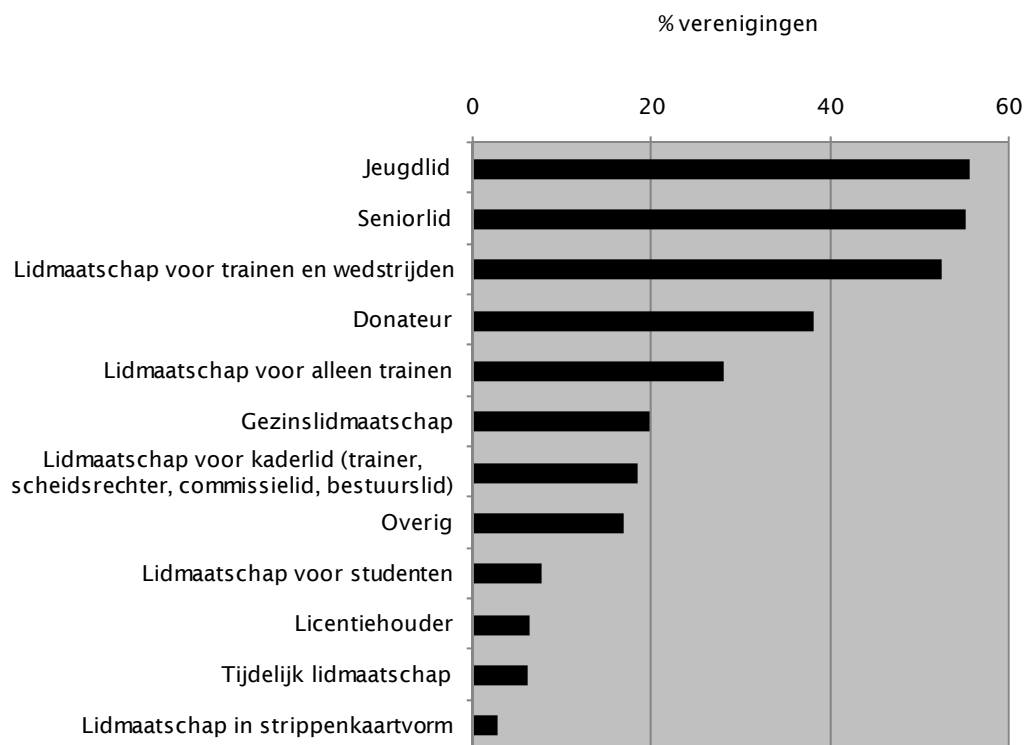
5. Financiën

Kader is van belang om een vereniging goed te kunnen laten functioneren, maar ook financiële middelen kunnen niet ontbreken. Hoe minimaal ook, bij het sporten in verenigingen worden kosten gemaakt die zullen moeten worden betaald. Het is één van de zaken waar een gedeelte van de verenigingen zich zorgen over maakt. In dit hoofdstuk worden de financiën van de verenigingen nader in beeld gebracht. Er wordt gekeken naar de lidmaatschapsvormen, contributies, gevolgd door de financiële positie, inkomsten en uitgaven.

5.1 Lidmaatschapsvormen en contributies

Driekwart van de verenigingen (76%) hanteert verschillende soorten lidmaatschap waar ook een andere contributie voor wordt gerekend. De meeste verenigingen maken daarbij onderscheid naar leeftijd en naar vorm van activiteit (competitiedeelname, donateur) (figuur 5.1).

Figuur 5.1 Soorten lidmaatschap

De verenigingen kennen gemiddeld 3 verschillende soorten lidmaatschap. De (middel)grote verenigingen, de teamsportverenigingen, de buitensportverenigingen en de verenigingen die beschikken over een eigen accommodatie onderscheiden meer vormen van lidmaatschap dan de andere verenigingen.

Hoewel lang niet alle verenigingen de contributiebijdragen op dezelfde wijze differentiëren, kunnen de (op hele euro's afgeronde) bedragen in tabel 5.1 worden beschouwd als de gemiddelde verenigingscontributies voor een heel jaar.

Tabel 5.1 Gemiddelde jaarcontributies (in euro's)

Gem. contributie	Totaal	Grootte			Soort sport			Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Individueel	Semi-individueel	Team	Eigen	Geen
≤11 jaar	€77	€65	€74	€85	€82	€68	€78	€74	€79
12 t/m 17 jaar	€87	€71	€82	€102	€84	€75	€100	€87	€86
18 t/m 65 jaar	€113	€82	€108	€160	€108	€109	€122	€128	€99
> 65 jaar	€96	€74	€85	€134	€102	€97	€86	€104	€88
Gem. contributie overall	€95	€75	€89	€120	€97	€89	€99	€100	€90

Leeswijzer: de gemiddelde contributie voor leden van 11 jaar en jonger bedraagt 77 euro, bij kleine verenigingen is dat bedrag 65 euro.

Bij kleine verenigingen betalen leden minder contributie dan bij (middel)grote verenigingen. Dit geldt voor alle leeftijdscategorieën. Grote verenigingen zijn meestal verenigingen die buitensport aanbieden en over een eigen accommodatie beschikken. Bij deze verenigingen betalen de volwassen leden (18 t/m 65 jaar) meer contributie dan bij de binnensportverenigingen en de verenigingen zonder accommodatie.

Sporters van 18 jaar en ouder betalen bij de meeste verenigingen (77%) hetzelfde, ongeacht de leeftijd. Bijna een kwart van de verenigingen maakt een onderscheid voor senioren van 18 tot en met 65 jaar en senioren ouder dan 65 jaar. De gemiddelde contributie voor de categorie 65-plussers bedraagt bij deze verenigingen 66 euro, terwijl die voor senioren van 18 tot en met 65 jaar bij dezelfde verenigingen op gemiddeld 116 euro uitkomt.

Er bestaat een flinke spreiding in de hoogte van contributies. De hoogst genoemde contributie voor jeugdleden bedraagt 396 euro. In de seniorencategorie bedraagt de maximale contributie 910 euro. De minimale contributie in alle leeftijdscategorieën bedraagt ruim 1 euro. De gemiddelde contributie (berekend op basis van de contributie voor verschillende leeftijdscategorieën) bedraagt 92 euro.

Twee vijfde van de verenigingen (38%) heeft het afgelopen jaar (seizoen) de contributie verhoogd.

5.2 Financiële positie

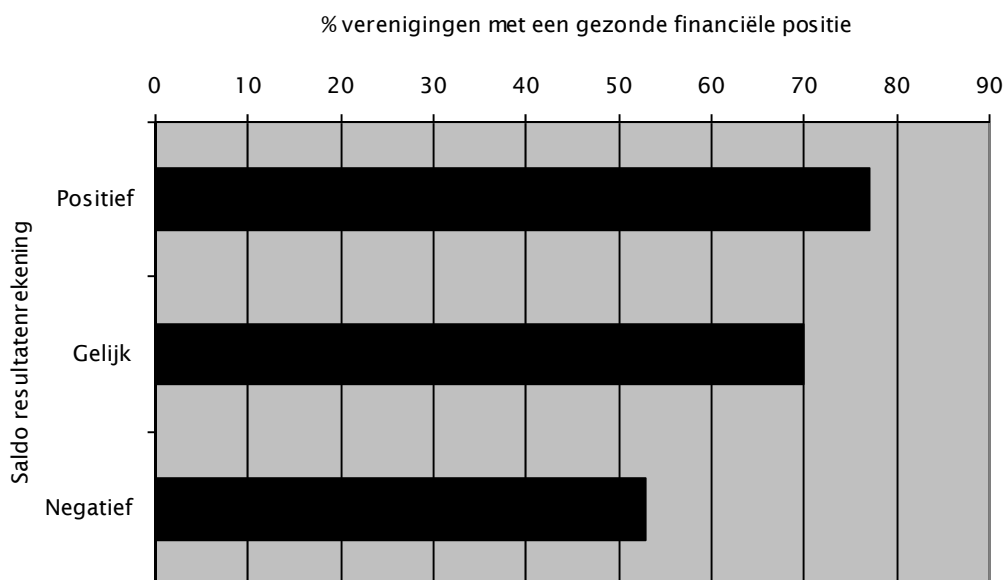
Aan de verenigingen is gevraagd om hun eigen financiële positie te beschrijven. Twee derde van de verenigingen (66%) beschouwt de eigen financiële positie als gezond of zeer gezond (tabel 5.2). Een kleine minderheid van de verenigingen (5%) beschrijft de situatie als 'minder gezond' of 'zorgwekkend'. De overige verenigingen (29%) werken vanuit een redelijke financiële positie. De verenigingen die semi-individuele sporten aanbieden, zijn minder optimistisch dan verenigingen die andere sporten aanbieden.

Tabel 5.2 Financiële positie van de vereniging

	Totaal	Grootte			Soort sport			Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Individueel	Semi-individueel	Team	Eigen	Geen
% ver. met gezonde financiële positie	66	64	63	71	70	58	66	67	66
% ver. met een positief saldo	58	56	52	65	64	46	60	65	53

Leeswijzer: 66% van alle verenigingen en bijvoorbeeld 64% van de kleine verenigingen beschrijft de financiële positie als gezond.

Objectief gezien is de financiële situatie voor veel verenigingen wellicht minder gunstig dan uit de door hen zelf gegeven kwalificaties kan worden afgeleid. Een minder rooskleurig beeld rijst namelijk op uit de resultatenrekeningen. Hoewel 58 procent van de verenigingen een positief saldo heeft, blijkt 31 procent van alle clubs een negatief saldo op de resultatenrekening te hebben. Desondanks ervaren de verenigingen dit vaak niet als problematisch. Er is lang niet altijd sprake van een groot negatief saldo. Dit wil zeggen dat, gerelateerd aan de totale inkomsten, het vaak om een laag percentage (0,5 tot 10%) gaat. Van de verenigingen die het afgelopen jaar met een verlies hebben afgesloten, omschrijft 53 procent de financiële situatie als 'gezond' (figuur 5.2).

Figuur 5.2 Vergelijking eigen oordeel financiële situatie en het saldo

Inkomsten en uitgaven

Er gaan zeer uiteenlopende bedragen om in sportverenigingen. In tabel 5.3 worden de gemiddelde inkomsten en uitgaven van de verenigingen weergegeven. Daarbij is onderscheid gemaakt naar grootte van de verenigingen en het al dan niet beschikken over een eigen accommodatie.

Tabel 5.3 Gemiddelde inkomsten en uitgaven (in euro's)

	Totaal	Grootte			Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Eigen	Geen
Gemiddelde inkomsten in euro's	59.121	6.318	24.624	166.871	112.107	19.145
Gemiddelde uitgaven in euro's	56.893	5.655	24.164	160.909	107.889	18.389

Leeswijzer: De gemiddelde inkomsten van alle verenigingen bedragen 59.121 euro en bijvoorbeeld een kleine vereniging heeft gemiddeld 6.318 euro aan inkomsten.

De bedragen die in totaal omgaan in verenigingen lopen uiteen van een paar duizend euro tot meer dan een miljoen euro aan inkomsten en uitgaven. Met name bij de grote verenigingen lopen de bedragen ver uiteen (bijv. minimaal 5.000 euro tot maximaal 1.300.000 euro aan inkomsten). De gemiddelde bedragen voor deze clubs zijn vrij hoog doordat enkele (golf en hockey) clubs werken met een budget van circa 1 miljoen euro.

In grote verenigingen en in verenigingen met een accommodatie gaat meer geld om dan in kleine verenigingen en verenigingen zonder eigen accommodatie.

De bijdragen van de leden en donateurs vormen de grootste bron van inkomsten. Gemiddeld wordt bijna drie vijfde van de inkomsten (58%) van een vereniging gegenereerd door contributie en de bijdragen van donateurs. De inkomsten in de categorie 'Overig' vormen samen nog een aardige bijdrage voor de verenigingen (tabel 5.4). Bij het onderwerp advies en ondersteuning (paragraaf 1.3) gaven de meeste verenigingen aan dat zij professionele ondersteuning wensen bij het werven van sponsors en adverteerders. Gezien het geringe aandeel van dat deze bron van inkomsten bijdraagt en de relatief grote afhankelijkheid van de bijdragen van leden, lijkt dit een hele reële wens.

Tabel 5.4 Verdeling inkomsten en uitgaven (in percentages)

Procentuele verdeling	Totaal	Grootte			Accommodatie bezit	
		Klein	Middel	Groot	Eigen	Geen
Inkomsten						
Leden/donateurs	58	60	61	57	55	69
Kantine	13	11	9	13	15	5
Sponsoring/reclame	11	9	10	12	13	5
Subsidie	4	6	9	3	2	10
Overig¹	14	14	11	15	15	11
	100	100	100	100	100	100
Uitgaven						
Accommodatie	36	38	38	37	36	42
Personeel	19	13	21	19	18	23
Organisatie	13	12	14	12	13	10
Bondsafdrachten	7	15	13	6	6	13
Overig²	25	22	14	26	27	12
	100	100	100	100	100	100

Leeswijzer: het aandeel inkomsten van leden en donateurs bedraagt in totaal gemiddeld 58%, en bij bijvoorbeeld kleine verenigingen 60%.

¹ Overige inkomsten: financiële acties, entreegelden, rente en diversen.

² Overige uitgaven: voorziening, afschrijvingen, rente en diversen.

De totale kantineomzet varieerde het afgelopen jaar/seizoen per vereniging van minimaal 100 euro tot maximaal 350.000 euro. De gemiddelde kantineomzet bedraagt 40.122 euro.

Het aandeel inkomsten uit alcoholische dranken in de kantineomzet varieerde van 0 procent tot 90 procent. Het gemiddelde aandeel bedraagt 40 procent. Drie op de tien verenigingen kennen een aandeel alcoholische dranken in de kantineomzet van meer dan 50 procent. Teamsporten en semi-individuele sporten kennen gemiddeld een hoger aandeel van alcoholische dranken in de kantine omzet dan de individuele sporten. Met name teamsporten zijn ook voor wat betreft de totale inkomsten meer afhankelijk van de kantinebaten (22%) in vergelijking met de andere typen sporten (semi-individuele sporten 15% en individuele sporten 6%).

5.3 Samenvatting

Driekwart van de verenigingen (76%) hanteert verschillende soorten lidmaatschap waar tevens een andere contributie voor wordt gerekend. De lidmaatschapsvormen zijn dikwijls ingedeeld naar leeftijd en naar vorm van activiteit (competitiedeelname, donateur). De verenigingen kennen gemiddeld drie verschillende soorten lidmaatschap.

Over het algemeen betalen jeugdleden tot en met 11 jaar (gemiddeld € 77) en jeugdleden van 12 tot en met 17 jaar (gemiddeld € 87) minder dan seniorleden van 18 tot en met 65 jaar (gemiddeld € 113) en 65-plussers (gemiddeld € 96). De leden van 18 jaar en ouder betalen meer contributie bij verenigingen met een eigen accommodatie. Twee vijfde van de verenigingen (38%) heeft het afgelopen jaar (seizoen) de contributie verhoogd.

De verenigingen zijn positief gestemd over de eigen financiële positie. Van de verenigingen beschouwt 66 procent de eigen financiële positie als (zeer) gezond en 29 procent spreekt van

een 'redelijk gezonde' financiële positie. Zelfs bij verenigingen die het jaar zijn geëindigd met een negatief saldo spreekt 53 procent van deze verenigingen van een gezonde financiële situatie. De bedragen die omgaan in verenigingen lopen sterk uiteen van een paar duizend euro tot meer dan een miljoen euro aan inkomsten en uitgaven. De gemiddelde inkomsten bij de verenigingen bedragen ruim 59.000 euro. Een kleine vereniging heeft gemiddeld ruim 6.300 euro aan inkomsten en een grote vereniging bijna 167.000 euro.

Bijdragen van leden en donateurs vormen de belangrijkste bron van inkomsten. Gemiddeld 58 procent van de inkomsten komt van leden en donateurs. De accommodatie (huur, onderhoud, schoonmaak, gas, energie en lokale belastingen/heffingen) vormt de grootste kostenpost voor verenigingen. Een derde van de totale kosten wordt gemaakt voor de accommodatie.

IV Slotbeschouwing

In deze slotbeschouwing worden de resultaten van de Verenigingsmonitor 2008 nog eens als geheel gezien. Daarbij wordt in het eerste gedeelte gekeken naar de veranderingen in resultaten en vraagstelling ten opzichte van de Verenigingsmonitor 2007. In het tweede gedeelte van deze slotbeschouwing wordt nader ingezoomd op de meerwaarde van verenigingen bij het oplossen van maatschappelijke problemen en in welke mate dit aansluit bij de huidige praktijk van de sportverenigingen. Tot slot blikken we vooruit, naar de nabije én de wat verder weg gelegen toekomst van de vereniging.

1. De stand van zaken in 2008 ten opzichte van 2007

Het verenigingsleven wordt eerder gekenmerkt door stabiliteit dan door dynamiek. De resultaten van de peiling in 2008 komen dan ook grotendeels overeen met het beeld dat wordt geschetst van de verenigingen in de Verenigingsmonitor 2007. Nog steeds heeft de helft van de verenigingen beleidsplannen op papier staan, blijven leden en kader de belangrijkste knelpunten, werkt ongeveer 80 procent van de verenigingen samen met andere organisaties en zijn verenigingen overwegend positief gestemd over de toekomst.

Toch zijn er enkele opvallende verschillen in resultaten ten opzichte van 2007. Niet elke verschuiving in resultaten wijst daarbij overigens direct op een trend. Uit toekomstige metingen zal moeten blijken of er inderdaad sprake is van een trendmatige ontwikkeling. Zo is in 2008 de aandacht voor leden(werving) enigszins afgenomen ten opzichte van 2007. Minder verenigingen maakten zich in 2008 ook zorgen over een mogelijke daling van het ledental en een geringe aanwas van leden (69% in 2008 tegen 76% in 2007). Ook het aandeel verenigingen met ledenwerving als speerpunt voor komend seizoen is iets gedaald (2007: 44% versus 2008: 39%), evenals het aantal verenigingen dat professionele ondersteuning wenst op dit gebied (van 34% naar 30%). Blijkbaar zien de verenigingen op dit vlak de toekomst weer met wat meer vertrouwen tegemoet.

Ondanks de iets verminderde aandacht voor leden(werving) is het aantal verenigingen met een groeiambitie nauwelijks gedaald (van 55% naar 52%). De richting van de groeiambitie lijkt daarbij wat te verschuiven van de jeugd naar de oudere doelgroepen, 25 jaar en ouder. Ook de ledenwervingsacties zijn in 2008 meer gericht op de leeftijdscategorie 18 t/m 64 jaar. Klaarblijkelijk dringt langzaam tot de verenigingen door dat de jeugd dan weliswaar de toekomst mag hebben, maar dat ouderen de sleutel vormen tot een groter marktaandeel.

Opvallend is ook dat in 2008 meer verenigingen aangeven (65%) dat de meeste leden zich sterk betrokken voelen bij de vereniging dan in 2007 (58%). Nog altijd vindt vier vijfde van de verenigingen dat de sportvereniging een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft. De aandacht voor het tegengaan van overgewicht als taak voor de vereniging en het stimuleren van mensen om meer te gaan bewegen lag in het afgelopen jaar (met respectievelijk 53% en 47%) wat lager dan in 2007 (respectievelijk 58% en 56%). Mogelijk dat verenigingen dit thema wat 'moe' zijn gaan worden.

Tot slot is er in financiële zin een kleine verandering te zien. In 2008 is het percentage verenigingen met een positief saldo op de resultatenrekening licht gedaald (van 65% naar 58%). De vraag is of dit zich doorzet het komende jaar. Tijdens de peiling van 2008 was er net sprake van een economische recessie in Nederland.

Nieuwe thema's in 2008

De Verenigingsmonitor 2008 kende ten opzichte van 2007 een aantal nieuwe, actuele clusters van vragen.

Combinatiefuncties

In 2008 zijn de eerste combinatiefunctionarissen aangesteld. Professionals die ten dienste staan van twee werkvelden/sectoren. In het kader van de sport is dat vaak een persoon die als leerkracht/trainer een functie vervult voor zowel de school als voor de sportvereniging. De combinatiefuncties krijgen landelijk een omvang van 2.500 fte, waarvan 1.250 fte werkzaam in de sportsector is en 1.100 fte in dienst van de onderwijssector (overig is cultuursector). De helft van de verenigingen uit het Verenigingspanel is op de hoogte van de mogelijkheden voor combinatiefuncties voor sport en onderwijs. Een derde van de verenigingen (die op de hoogte zijn van combinatiefuncties) geeft aan dat in de gemeente een combinatiefunctionaris is aangesteld of dat er plannen voor bestaan. Van deze verenigingen geeft echter twee derde aan (68%) dat de vereniging niet betrokken is bij de activiteiten van of de planvorming voor een combinatiefunctionaris (vgl. Hoyng e.a., 2008). Er is maar een klein deel van de sportorganisaties dat “echt” invloed heeft op de beleidsontwikkeling: meebeslissen (5%) of coproduceren (10%). Klaarblijkelijk loopt de sportvereniging allesbehalve voorop in het beleidsproces. Desondanks zijn de verenigingen die inmiddels ervaring hebben met een combinatiefunctionaris daarover neutraal tot positief gestemd.

Maatschappelijke rol vereniging

De laatste jaren is er steeds meer aandacht voor de maatschappelijke positie van de sportvereniging. In deze monitor is voor het eerst aan verenigingen de vraag gesteld op welke terreinen zij voor zichzelf een (maatschappelijke) rol zien weggelegd. Verenigingen zien over het algemeen een rol voor zichzelf weggelegd ten aanzien van de zogenaamde “sportwaarden”, oftewel aandacht voor de individuele waarden van de leden die door de sport positief kunnen worden beïnvloed zoals zelfvertrouwen/zelfwaardering, sociaal gedrag, prestatievermogen en welbevinden/gezondheid. Daarmee sluiten de verenigingen aan bij de doelstelling voor 2016 uit het Olympisch Plan 2028 met betrekking tot sportwaarden om sport optimaal te laten bijdragen aan de ontwikkeling van Nederland op deze waarden (NOC★NSF, 2009). Voor wat betreft de andere maatschappelijke waarden scoort duurzaamheid (bijdragen aan een duurzame ontwikkeling bijvoorbeeld door duurzaam bouwen, energieverbruik en waterverbruik) het laagst bij de verenigingen. Slechts 5 procent van clubs ziet zichzelf daarin een rol vervullen. Daarnaast is gevraagd naar de rol van verenigingen bij blessurepreventie en sportiviteit en respect. Twee vijfde van de clubs vindt dat verenigingen meer maatregelen moeten treffen voor blessurepreventie. Het merendeel van de verenigingen (85%) vindt dat sportiviteit en respect expliciete aandacht moeten hebben in de vereniging. Klaarblijkelijk is er sprake van een grote bereidheid onder sportverenigingen om een bijdrage te leveren aan het voorkomen van onwenselijk gedrag (vgl. Tiessen-Raaphorst e.a., 2008). Twee van de drie sportverenigingen is actief bezig met het inzetten van een breed scala aan preventieve acties. Dit is zeker heel behoorlijk wanneer in aanmerking wordt genomen dat 43 procent van de sportverenigingen

aangeeft geen actuele problemen met onwenselijk gedrag te ervaren en de helft van de verenigingen geen incidenten heeft gekend.

2. Maatschappelijke positie verenigingen

In de verenigingsmonitor 2008 waren een aantal nieuwe vragen opgenomen over de maatschappelijke rol van de sportverenigingen. Reden om in deze epiloog even langer bij dit thema stil te staan.

De maatschappelijke positie van sportverenigingen is de laatste jaren in beweging. Het ministerie van VWS streeft ernaar dat in 2011 circa 10 procent van de sportverenigingen ‘sterk’ is. Zo sterk dat deze verenigingen niet alleen in staat zijn om de eigen leden te bedienen, maar sterk genoeg om zich te richten op het onderwijs, de naschoolse opvang, de wijk en/of de vaak kwetsbare doelgroepen die in verhouding minder aan sport deelnemen. Ook gemeenten doen een beroep op sportverenigingen om een bijdrage te leveren aan verschillende maatschappelijke doelen zoals integratie van minderheden, leefbaarheid in achterstandswijken, bevordering van de volksgezondheid (bijvoorbeeld obesitasproblematiek), het vergroten van sportparticipatie en het creëren van arbeidsplaatsen rondom sportverenigingen. Sportverenigingen worden op verschillende manieren aangespoord om als het ware een “bredere” functie te gaan vervullen dan het aanbieden van trainingen en competitiemogelijkheden voor leden. Daarnaast hebben sportverenigingen te maken met allerlei wet- en regelgeving, onder meer met betrekking tot roken, alcoholgebruik, veiligheid en hygiëne. Dit zijn wet- en regelgevingen die aan verandering onderhevig zijn (denk aan rookverbod en alcoholbeleid) en een beroep doen op de organisatiekracht van de vereniging.

Tegelijkertijd is de vraag naar sport de afgelopen jaren veranderd. Sporters zijn zakelijker en kritischer geworden ten aanzien van het sportaanbod. Ze stellen meer eisen aan sportverenigingen bijvoorbeeld op het vlak van professionele begeleiding en mogelijkheden tot flexibiliteit in deelname aan sportactiviteiten. Daarnaast wensen sporters minder verplichtingen voor wat betreft vrijwilligerswerk. Sporters worden wel lid van de sportvereniging, maar gaan daarmee minder intensieve bindingen aan. Een flink deel van de leden is bereid om vrijwilligerswerk te verrichten maar niet op een omvangrijke en continue basis. Dat verenigingen dit raakt blijkt wel uit de volgende opmerking: *“Wij merken dat er een tendens is naar een situatie waarin mensen/leden de club puur als dienstverlener zien waar zij tegen betaling een dienst kunnen afnemen. Men lijkt het verenigingsaspect daarbij uit het oog te verliezen.”* Samen met de zorg om het ledenbestand, die waarschijnlijk ook samenhangt met de gesignaleerde veranderende sportvraag, vormt de zorg om het voornamelijk vrijwillige kader het belangrijkste probleem voor de verenigingen. Het beleid van de verenigingen is het komende seizoen voornamelijk gericht op het oplossen van deze knelpunten, evenals in eerdere jaren.

Vereniging als sociale organisatie

De huidige wensen vanuit overheden en sporters sluiten niet zonder meer aan bij de oorspronkelijke doelstellingen van sportverenigingen. Een traditionele sportvereniging wordt gekenmerkt door vrijwillig lidmaatschap, vrijwilligers, onafhankelijkheid van derden en het feit dat leden bepalen wat er gebeurt (Rubingh, 2008). De oorspronkelijke doelstelling van

sportverenigingen is het organiseren van sport voor de leden. Een vereniging is doorgaans opgericht voor en door leden. Hierdoor zijn verenigingen dikwijls in sterke mate intern gericht. Mensen kunnen lid worden door een lidmaatschap aan te vragen, contributie te betalen en daarmee hebben zij als lid het recht gebruik te maken van het aanbod aan diensten terwijl niet-leden hiervan zijn uitgesloten (Stokvis, 2004).

De core business van de vereniging bestaat nog altijd uit het aanbieden van trainingen, competities, toernooien en clubwedstrijden. Het merendeel van de verenigingen biedt deze activiteiten aan. Sportverenigingen draaien voornamelijk op vrijwilligers. Bijna de helft van de verenigingen draait volledig op vrijwilligers die geen enkele vergoeding ontvangen. Eén op de vijf verenigingen betaalt een salaris aan één of meer van haar medewerkers. Gemiddeld zijn in een vereniging 40 vrijwilligers actief, tegenover 1 tot 2 (gemiddeld 1,6) betaalde medewerkers. Daarbij vinden de meeste verenigingsbestuurders: “Dit is een vereniging van vrijwilligers en dat moet zo blijven”. De grootste groep sporters binnen de verenigingen is de recreatiesporter, met als belangrijkste reden voor aanmelding (volgens de bestuurders) gezelligheid/sociale contacten.

Verschuivingen in bewustwording en verenigingsaanbod

Dit, over het algemeen traditionele beeld van verenigingen, sluit niet uit dat een deel van de verenigingen actief invulling geeft aan de veranderende wensen van de overheid en sporters. Te denken valt aan het programma Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden met 15 proeftuinen waarbij verenigingen samen met andere organisaties werken aan vernieuwend sportaanbod (NOC*NSF, 2009). In diverse gemeenten zijn verenigingen actief bij het gezamenlijk opzetten van sportparken waarin meer sportfuncties samenkomen, spelen verenigingen een rol bij (de ontwikkeling) van zogenaamde “brede” scholen en zijn clubs betrokken bij (sportstimulerings)projecten.

De Verenigingsmonitor 2008 laat zien dat verenigingen zich bewust zijn van hun (maatschappelijke) verantwoordelijkheden en dat zij oog hebben voor functies die hen worden toegedicht. Zo vindt 78 procent van de verenigingsbestuurders dat sportverenigingen een maatschappelijke functie hebben. Zoals eerder belicht, zien de verenigingen voor zichzelf het vaakst een rol weggelegd in het maatschappelijke thema sportwaarden.

Het zijn met name de grote verenigingen en de verenigingen die betaalde krachten inzetten, of vinden dat meer betaalde krachten de vereniging ten goede zouden komen, die van mening zijn dat verenigingen een maatschappelijke functie hebben. Deze verenigingen vinden tevens dat er meer aandacht voor sportiviteit en respect moet zijn en dat een vereniging meer betekent dan alleen leden leuk te laten sporten. Naast het maatschappelijke thema sportwaarden zien deze verenigingen voor zichzelf een rol weggelegd bij thema's als opvoeding en gezondheid. Deze maatschappelijke bewustwording is bij de andere verenigingen in mindere mate aanwezig.

Diekwart van de verenigingen organiseert naast de traditionele competities en wedstrijden inmiddels ook nevenactiviteiten (onder andere kampen, ouder/kind toernooien) voor leden en in toenemende mate voor niet-leden (onder andere instuiven, open toernooien/wedstrijden, evenementen). Tevens werkt diekwart van de verenigingen samen met een of meer andere organisaties, zoals gemeenten, andere sportverenigingen, sportbonden en scholen. De helft van de verenigingen is actief bezig met het introduceren van nieuwe sport- en spelactiviteiten en het flexibiliseren van lidmaatschaps- en contributievormen. Een kwart van de verenigingen is

betrokken bij sportstimuleringsprojecten van andere organisaties. Andere faciliteiten en voorzieningen dan sportfaciliteiten zoals vergaderruimtes, fysiotherapie en kinderopvang zijn bij een vijfde van de verenigingen aanwezig. De genoemde “extra” activiteiten (nevenactiviteiten, samenwerking, introductie nieuwe sport- en spelactiviteiten en lidmaatschapsvormen) vormen samen een indicatie voor de aanwezigheid van een uitgebreider, veranderend aanbod bij verenigingen. Alles bij elkaar blijkt één op de vijf verenigingen (17%) op meer fronten actief bezig met een meer uitgebreid, extern gericht aanbod.

Verenigingen die zich meer met bovengenoemde zaken bezighouden, blijken minder traditioneel georganiseerd te zijn dan verenigingen die zich hier niet of nauwelijks mee bezig houden. Deze, misschien meer dienstverlenende, verenigingen hebben gemiddeld meer betaalde medewerkers, hebben vaker doelstellingen/plannen op papier staan over het functioneren van de vereniging en kennen een iets jonger bestuur (gemiddeld 48 jaar versus 55 jaar). De bestuurders van deze verenigingen zijn minder vaak de mening toegedaan dat hun vereniging een vereniging van vrijwilligers moet blijven. Ze denken dat meer betaalde krachten de vereniging ten goede zal komen en willen die ook gaan aanstellen het komend seizoen. Het zijn over het algemeen de (middel)grote verenigingen, de buitensportverenigingen, verenigingen met eigen sportaccommodatie en/of kantine en verenigingen met een relatief groot aandeel prestatiesporters die meer oog hebben voor andere activiteiten naast het reguliere aanbod.

Anders dan vaak wordt beweerd of verondersteld lijkt het aanbieden van meer extern gerichte activiteiten en een minder traditionele organisatie van de vereniging echter niet ten koste te gaan van de betrokkenheid van de leden en de vrijwilligers in de vereniging. Twee derde van alle bestuurders geeft aan dat de leden sterk betrokken zijn bij de vereniging. Ook minder traditioneel georganiseerde verenigingen steunen nog voor een belangrijk deel op vrijwilligers. Het aandeel vrijwilligers in de organisatie is gelijk aan het aandeel vrijwilligers bij de meer traditionele verenigingen.

3. Blik vooruit: tussen vrees en hoop

2009: gevolgen van de recessie en de veranderende regelgeving

2008 was voor de sport, met nieuwe beleidsmaatregelen en fraaie spelen in Beijing, een mooi jaar. Of 2009 net zo'n mooi jaar zal worden, zal moeten blijken. Enerzijds biedt het Olympisch Plan 2028 een wenkend perspectief. Anderzijds vrezen verenigingen ook de gevolgen van de recessie en de toenemende regelzucht van de overheid.

De verwachting is dat de financiële en economische recessie in de tweede helft van 2009 heel goed tot een daling in inkomsten voor de verenigingen kan leiden. Uit een extra peiling begin 2009 onder het Verenigingspanel (Hover & Breedveld, 2009) blijkt dat 9 procent van de verenigingen volgend jaar een minder positief resultaat verwacht en dat zij de economische recessie als belangrijke bedreiging voor de verschillende inkomstenbronnen beschouwen. Hoewel veel verenigingen zichzelf financieel gezond noemen, zijn de marges in de praktijk smal. Zonder subsidies, van met name gemeenten, zouden de meeste verenigingen het jaar met rode cijfers hebben afgesloten. Als gemeenten vanwege noodzakelijke bezuinigingen zouden moeten korten op subsidies of de huurprijs voor accommodaties zouden moeten verhogen, zou dit veel verenigingen in grote problemen brengen. Tijdens de peiling van de

Verenigingsmonitor in 2008 was er nog maar net sprake van een economische recessie. Mogelijk dat in 2009 de eerste gevolgen van de recessie zichtbaar worden bij verenigingen.

Een andere potentiële bedreiging komt van regelgeving rondom sportkantines. In 2008 is er door het kabinet een nieuw voorstel voor de drank- en horecawet gedaan. Dit voorstel houdt onder andere een reductie van administratieve lasten in, maar ook het vastleggen van schenktijden. In de ogen van de verenigingen zou dit laatste praktisch neerkomen op een drooglegging voor een groot deel van de week en daarmee ook op een daling in inkomsten (van der Hoeft, 2009). Gegevens uit de monitor geven enig inzicht in deze problematiek. De gemiddelde kantineomzet in 2008 bedraagt 40.000 euro. Gemiddeld 40 procent van de omzet wordt, volgens de verenigingsbestuurders, gegenereerd door het schenken van alcoholische dranken. Een deel van de verenigingen, met name een aantal teamsporten, zal door de voorgestelde maatregelen financieel worden getroffen. Ervaring met eerdere wijzigingen in de drank- en horecawet (november 2000), maar ook in het kader van het rookbeleid, leert overigens dat sportverenigingen heel goed in staat zijn om zelf uitvoering te geven aan regelgeving, daarbij gesteund door sportbonden en sportkoepels (Van Kalmthout, Lucassen & Janssens, 2006).

Voorbij 2009: verenigingskarakter op de helling?

Op de lange termijn kan het bijna niet anders of de traditionele vereniging komt in toenemende mate onder druk te staan. Verenigingen zijn actief in het organiseren van een aanbod van sportactiviteiten in alle takken van sport. Dit aanbod is primair gericht op trainingen, wedstrijden, competities en toernooien. Een deel van de verenigingen is in staat een “breder” sportaanbod aan te bieden; een sportaanbod dat beter aansluit bij het leveren van een bijdrage aan het oplossen van maatschappelijke problemen (sport als middel). Daarmee mag niet voorbij worden gegaan aan de meerwaarde die inherent is aan het sportverenigingsleven en waaraan alle sportverenigingen in hun verscheidenheid een bijdrage leveren: het verzorgen van een aanbod van vrijetijdsbesteding, van sociale binding en maatschappelijke participatie (sport als doel) (Van Kalmthout & Lucassen, 2008).

De externe vragen van overheden en sporters sluiten echter lang niet altijd goed aan bij de doelstelling waarmee veel verenigingen zijn opgericht (‘voor en door leden’, mutual support). Gezien de zittingsduur van verenigingsbestuurders (ruim 7 jaar), de gemiddelde leeftijd van bestuursleden (50 jaar) en de interne gerichtheid mag worden verwacht dat veel verenigingen maar langzaam, en alleen onder externe druk, zullen veranderen. Toch zijn er ook verenigingen die meer oog hebben voor maatschappelijke verantwoordelijkheden van de club en voor het creëren van “breder” sportaanbod. Deze verenigingen zijn minder traditioneel georganiseerd en ontwikkelen zich meer in de richting van een dienstverlenende organisatie (service delivery).

Geleidelijk aan ontstaat een continuüm met aan de ene kant meer traditionele verenigingen die vanuit een “leden voor leden” concept een sport aanbieden, en aan de andere kant sportverenigingen die zich laten typeren als dienstverlenende organisaties. Hierbij gaat het om een hele reeks aan verschillende typen sportverenigingen, met elk hun maatschappelijke meerwaarde zowel vanuit het idee van sport als middel als vanuit sport als doel.

De vraag is in hoeverre deze ontwikkeling doorzet en in hoeverre verenigingen geleidelijk kunnen transformeren naar dienstverlenende organisaties. Verandering naar een meer dienstverlenende organisatie gaat verder dan het toepassen van enkele marketingtechnieken. Het gaat gepaard met organisatieveranderingen die verregaande gevolgen hebben voor de verenigingscultuur. Organisatiekundigen wijzen erop dat de sportorganisatie door deze ingrijpende veranderingen een aantal specifieke elementen van de verenigingscultuur zou kunnen verliezen (zoals het 'not-for profit' karakter, de oriëntatie aan ledenbehoeften en de (democratische) besluitvorming - Rubingh 2008, Ansgar & Thiel, 2009). Van een 'leden-voor-leden' organisatie is niet zomaar een dienstverlenende organisatie te maken (Hoogendam & Meijs, 1998). Toch bieden de uitkomsten uit de Verenigingsmonitor 2008 voldoende grond om ook op dit vlak vertrouwen te hebben in de kracht van de vereniging. Ook bij verenigingen die meer extern gericht zijn en die open staan voor maatschappelijke doeleinden, is de verbondenheid van leden groot. Gezien de eerdere analyse in dit stuk, hoeft niet verwacht te worden dat als gevolg van het moderniseringsproces de karakteristieke kenmerken van een "vereniging" verloren zullen gaan: "Onze club gaat nooit verloren".

Literatuur

Breedveld, K., Kamphuis, C & Tiessen-Raaphorst, A. (red.) (2008). *Rapportage sport 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

CBS Statline (2008). *Statistiek Sportorganisaties 2006*. Centraal Bureau voor Statistiek. Retrieved, 2008, from the World Wide Web.

Hoeff, A. van der. (2009) Drooglegging in plaats van lastenverlichting?, *Sport Bestuur & Management*, nummer 1, jaargang 12 maart/februari 2009: 32-33

Hoogendam, A. & Meijs C. (1998). *Vrijwilligers in de sportvereniging: organiseren van betrokkenheid*. Utrecht, NOV Publikaties.

Hover, P. & Breedveld, K. (red.) (2009). *Factsheet Minder verenigingen financieel gezond*. <http://www.mulierinstituut.nl/nieuws/?ID=318>.

Hover, P. & Lucassen J. (2002). *Sporters in cijfers III. Ontwikkelingen ledentallen NOC ★NSF 1978 - 2000*. Arnhem: NOC ★NSF.

Hoyng, J., Halewijn, G., Kemper, F., & Hoekman, R. (2008). *Lokaal sportbeleid de maat genomen*. Bennekom, Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB).

Kalmthout, J. van, Lucassen, J. & Janssens, J. (2006). *Sportverenigingen 2000-2005: stabiele sportverbanden in turbulente tijden*. Nieuwegein/'s-Hertogenbosch, Arko Sports Media/W.J.H. Mulier Instituut.

Kalmthout, J. van, & Lucassen, J (2006). *Verenigingsmonitor 2006*. 's-Hertogenbosch, W.J.H. Mulier Instituut.

Kalmthout, J. van, & Lucassen, J (2008). *Verenigingsmonitor 2007*. 's-Hertogenbosch, W.J.H. Mulier Instituut.

NOC ★NSF (2007). *Ledental NOC ★NSF over 2007*. Arnhem: NOC ★NSF.

NOC ★NSF, 2009 <http://www.sport.nl/vereniging/sportaanbod/sportvernieuwing/>

NOC ★NSF (2009). *Expertrapport. Nederlandse sport naar Olympisch niveau. Een nadere uitwerking van het sportgedeelte van Olympisch Plan 2028*. Deventer: ...daM uitgeverij.

Rubingh, B. (2008). *De toekomst van de vereniging*. Presentatie SportService Zwolle. Zwolle: Manage to Manage.

Stokvis, R. (2004). *Inleiding voor verenigingen voor ministerie van VWS*. Lezing 27 mei 2004 Den Haag.

Thiel, A. & J. Mayer (2009). *Characteristics of voluntary sports club management: a sociological perspective*. *European Sport Management Quarterly* 9/1, p 81-98.

Tiessen-Raaphorst, A., Lucassen, J., Dool, R. van den & Kalmthout, J. van (2008). *Weinig over de schreef. Een onderzoek naar onwenselijk gedrag in de breedtesport*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

Bijlage 1: technische verantwoording

Respons en representativiteit

In 2008 (in de maanden november en december) werd de Verenigingsmonitor onder de 1.300 verenigingen van het Verenigingspanel via een webenquête afgenomen. Na verschillende herinneringsmails vulden uiteindelijk 664 verenigingen de monitor van 2008 in. Een netto respons van 51 procent. Het gaat om een behoorlijke steekproef op grond waarvan algemene uitspraken kunnen worden gedaan.

De 664 verenigingen die informatie beschikbaar hebben gesteld in het kader van de Verenigingsmonitor moeten model kunnen staan voor alle sportverenigingen in Nederland. De representativiteit van deze respondenten is nader geanalyseerd op de vijf basiscriteria voor het panel:

- gemeentegrootte;
- regio;
- individuele, semi-individuele en teamsport;
- binnen- en buitensport;
- tak van sport.

Daarbij is gebleken dat de respons op de twee eerste criteria vrij goed aansluit bij de populatieverdeling, maar op de laatste drie iets afwijkt. Met name de verdeling naar de aard van de sport wijkt af van de landelijke gegevens. Om de gegevens vergelijkbaar te houden met voorgaande metingen is er voor gekozen om te wegen op individuele, semi-individuele en teamsport en binnen-/buitensport.

Een vergelijking van de verenigingen (die wel en niet de monitor hebben ingevuld) aan de hand van eerder verzamelde gegevens heeft uitgewezen dat de non-respons in verschillende opzichten een doorsnee van de verenigingen vormt. De non-respons is vooral te wijten aan factoren waarop weinig invloed kan worden uitgeoefend (zoals wisseling van contactpersonen, ziekte, afwezigheid, bestuursperikelen, gebrek aan tijd en prioriteit) maar waarvan eveneens weinig invloed uitgaat op de resultaten.

Er zijn geen aanwijzingen dat de non-respons tot vertekening van de resultaten heeft geleid.

Gemeente en regio

De verenigingen die de monitor hebben ingevuld zijn afkomstig uit 153 gemeenten van zeer verschillende omvang en spreiding over het land (tabel 1).

Tabel 1 Verenigingen naar grootte van gemeente en regio

	% van alle verenigingen in Nederland ⁷	% verenigingen Verenigingspanel (n=1299)	% verenigingen Verenigingsmonitor 2008 (n=664)
Gemeentegrootte			
< 20.000 inwoners	28	30	32
20.000-50.000 inwoners	38	37	37
50.000-250.000 inwoners	28	30	29
> 250.000 inwoners	6	3	3
Totaal	100	100	100
Regionale spreiding			
Westen	33	32	30
Noorden	15	19	19
Oosten	21	20	18
Zuiden	30	29	33
Totaal	100	100	100

De categorisering die is gekozen, sluit aan bij de indeling die het CBS hanteert. Uit een vergelijking met de landelijke gegevens, gepubliceerd door het CBS, kan worden afgeleid dat de spreiding van de verenigingen naar grootte van de gemeente binnen het panel vrijwel overeenkomt met het landelijke beeld. De gemeenten met meer dan 250.000 inwoners zijn in het panel, en daarmee ook in de Verenigingsmonitor 2008, ondervertegenwoordigd. De gemeenten met minder dan 20.000 inwoners zijn in de Verenigingsmonitor 2008 iets oververtegenwoordigd.

Verder is bij de selectie van verenigingen een zekere regionale spreiding nagestreefd. In vergelijking met de landelijke gegevens van het CBS, zoals in de tabel weergegeven, is het Noorden in het panel, en daarmee in de Verenigingsmonitor 2008 oververtegenwoordigd. In de Verenigingsmonitor 2008 is het Westen ondervertegenwoordigd en het Zuiden iets oververtegenwoordigd.

Aard van de sport

Over de landelijke verdeling van het aantal verenigingen naar type sport (individueel, semi-individueel of teamsport) en binnen-/ buitensport zijn geen CBS-gegevens beschikbaar. Wanneer de samenstelling van de groep verenigingen voor de Verenigingsmonitor 2008 evenwel wordt vergeleken met cijfers van NOC★NSF kan worden afgeleid dat in dit opzicht de Verenigingsmonitor niet helemaal een goede afspiegeling vormt van de landelijke situatie (tabel 2). Met name voor wat betreft de individuele sporten en de buitensporten wijkt de Verenigingsmonitor 2008 af.

Om vergelijkbaarheid met voorgaande jaren mogelijk te houden, is gekozen om een weging toe te passen op het databestand. Er is een weegfactor samengesteld op basis van de aard van de sport (team, semi-individueel of individueel) en binnen-/ buitensport. De weegfactor varieert

⁷ De percentages zijn gebaseerd op de Statistiek Sportorganisaties 2006 (CBS Statline 2008). De statistiek Sportclubs en sportscholen van het CBS is overgegaan in de Statistiek Sportorganisaties.

van 0,5 tot 1,3. Dit resulteert in een goede afspiegeling van de verenigingen in de Verenigingsmonitor 2008 voor wat betreft aard van de sport (tabel 2).

Tabel 2 Aard van de sport

	% van alle verenigingen in Nederland ⁸	% verenigingen Verenigingsmonitor 2008 (n=664)	% verenigingen Verenigingsmonitor 2008 gecorrigeerd (n=664)
Type sport⁹			
Individueel	46	42	45
Semi-individueel	24	25	25
Teamsport	30	33	30
Totaal	100	100	100
Binnen- buitensport¹⁰			
Buitensport	54	48	54
Binnensport	41	44	41
Beide	5	8	5
Totaal	100	100	100

In Nederland zijn meer verenigingen die buitensport aanbieden dan verenigingen die binnensport aanbieden. Tevens zijn er meer verenigingen voor individuele sporten dan voor teamsporten.

Omvang

De representativiteit van het panel is niet in alle opzichten optimaal. Wat de omvang van de verenigingen betreft, zou een betere afspiegeling wenselijk zijn geweest. Hoewel landelijke gegevens, die als referentiemateriaal beschikbaar zijn, hun beperkingen hebben, is het aannemelijk dat de grotere verenigingen in het panel zijn oververtegenwoordigd, terwijl de middencategorie is ondervertegenwoordigd.

⁸ De percentages zijn een bewerking van cijfers uit Ledental NOC*NSF over 2007 (NOC*NSF 2008).

⁹ Semi-individuele sporten zijn sporten waarbij altijd een ander nodig is om het spel te volbrengen. Bij badminton moet altijd de shuttle door de tegenstander terug in het spel worden gebracht. Bij individuele sporten is niet altijd een ander nodig.

¹⁰ De indeling in binnen-/buitensporten is gebaseerd op *Sporters in cijfers 3* (Hover, 2002). De aangepaste sporten zijn in die publicatie niet terug te vinden. In de tabel zijn deze buiten beschouwing gelaten.

Tabel 3 Omvang ledenbestand

	% van alle verenigingen in Nederland ¹¹	% verenigingen Verenigingsmonitor 2008 (n=659)
=<50 leden	35	21
51-100 leden	19	20
101-200 leden	19	20
201-300 leden	9	11
301-400 leden	5	6
401-500 leden	3	5
>500 leden	9	16
Totaal	100	100

De vergelijking met cijfers in de Rapportage Sport 2008¹² (tabel 3) laat verder zien dat bij de panelverenigingen de kleine verenigingen (minder dan 50 leden) ondervertegenwoordigd zijn en de grote verenigingen (meer dan 500 leden) oververtegenwoordigd. Om die reden wordt in de monitor resultaten – waar relevant en mogelijk – uitgesplitst naar verenigingen in drie categorieën: klein, middel en groot (tabel 4). In deze driedeling zijn alle (sportende en niet-sportende) leden en donateurs verwerkt. Bij berekeningen met ledentallen wordt in de monitor gebruik gemaakt van het totaal ledental (sporters, niet-sporters en donateurs), tenzij anders vermeld.

Tabel 4 Hoeveel leden en donateurs heeft de vereniging in totaal?

	% verenigingen
Klein (< 100 leden)	41
Middel (101-250 leden)	26
Groot (> 250 leden)	33
Totaal	100

Het gemiddelde ledental van de verenigingen uit het panel (259) is hoger dan op grond van de ledencijfers van NOC*NSF (176)¹³ zou mogen worden verwacht. Hiervoor is geen sluitende verklaring voorhanden. Desondanks kunnen er wel plausible redenen worden aangevoerd voor enige variatie. Zo tellen bij de Verenigingsmonitor ook alle niet-sportende leden en donateurleden mee. Wanneer de niet-sportende leden buiten beschouwing worden gelaten, blijft het gemiddelde ledental van de verenigingen uit het panel overigens relatief hoog (223). Er zijn al met al duidelijke aanwijzingen dat de grote verenigingen enigszins zijn oververtegenwoordigd in de Verenigingsmonitor 2008.

¹¹ De percentages zijn gebaseerd op de Statistiek Sportorganisaties 2006 (Voorburg, CBS).

¹² Breedveld, Kamphuis & Tiessen-Raaphorst 2008.

¹³ Het gemiddelde is gebaseerd op *Ledental NOC*NSF over 2007* (NOC*NSF 2008).

Bijlage 2: tabellen bij de figuren per hoofdstuk

Hoofdstuk 1

Tabel bij figuur 1.1 Speerpunten beleid voor het komende jaar

	% verenigingen
Ledenbehoud	46
Ledenwerving	39
Sfeer en cultuur vereniging	34
Behoud vrijwilligers	28
Werving vrijwilligers	25
Beheer/onderhoud accommodatie	23
Financiën	19
Publiciteit en reclame	12
Professioneel kader (werven, behouden)	12
Samenwerking vereniging(en)	10
Realiseren van (top)sportambities	7
Ontwikkelen van nieuw sportaanbod	5
Anders	3
Nieuwbouw/uitbreiding/behoud/eigen accommodatie	3

Tabel bij figuur 1.2 Onderwerpen die worden behandeld in beleidsplannen

	% verenigingen
Vrijwilligers en/of het verenigingskader	60
Ledenwerving en/of ledenbehoud	58
Sporttechnische zaken	49
Financiën	46
Accommodatie	44
Activiteitsaanbod	42
Jeugd	36
Communicatie/PR	28
Deskundigheidsbevordering/opleiding	22
Competitie	20
Samenwerking onderwijs	11
Sportmedische zaken	7
Anders, namelijk	6
Specifieke doelgroepen	6
Naschoolse opvang	6

Tabel bij figuur 1.3 Overzicht knelpunten in verenigingen

	% verenigingen
Leden	69
Kader/vrijwilligers	63
Accommodatie	43
Financiën	36
Overig	14

Tabel bij figuur 1.4 Van wie ervaart de vereniging concurrentie?

	% verenigingen
Andere vereniging(en) in de buurt in dezelfde sporttak	89
Andere vereniging(en) in de buurt van een andere sporttak	20
Ongeorganiseerde sportbeoefening	18
Commerciële sportaanbieders	16
Overig	4

Tabel bij figuur 1.5 Taakgebieden waarop ondersteuning is gewenst

	% verenigingen
Werving sponsors/adverteerders	37
Ledenwerving	30
Opstellen beleidsplannen	26
Werving/selectie vrijwilligers	25
Begeleiding/ondersteuning vrijwilligers	22
Omgaan met wet- en regelgeving	15
Sporttechnische cursussen	14
Beheer en onderhoud accommodatie	13
Contacten met gemeente	13
Contacten met pers/PR	12
Financiële administratie	11
Organiseren van financiële acties	11
Beheer en organisatie kantine	9
Juridische zaken	9
Communicatie	8
Ledenadministratie	8
Organiseren van wedstrijden/toernooien	8
Management	7
Anders, namelijk	7
Opstellen begrotingen/jaarrekeningen	7
Strategie	6
Doelgroepen en bijbehorende plannen per doelgroep	6
Topsport	6
Samenwerking	4

Tabel bij figuur 1.6 Typen samenwerkingspartners

	% verenigingen
Andere sportvereniging(en)	61
Gemeente (samenwerking in een project)	58
Sportbond	55
School of brede scholen	35
Lokale sportservice/sportraad	22
Provinciale sportservice/sportraad	11
Buurt/wijk/welzijnsorganisatie	9
Commerciële dienstverlener	9
Lokaal sportloket	6
(Sport)fysiotherapeut/huisartsen/zorginstelling	5
Sportschool/fitnesscentrum	5
Bedrijven (bedrijfssport)	4
Naschoolse opvang	4
Jeugdorganisaties	4
Andere instantie(s)	4
Lokale jeugdsportfondsen	3
GGD	1

Tabel bij figuur 1.7 Fusieplannen in de nabije toekomst

	% verenigingen
De club is in de afgelopen vijf jaar gefuseerd	3
Zeker; er worden concrete plannen gemaakt c.q. er zijn besprekingen	1
Waarschijnlijk wel; maar er zijn nog geen concrete plannen of besprekingen	4
Misschien	8
Waarschijnlijk niet	33
Zeker niet	48
Weet niet	3
Totaal	100

Tabel bij figuur 1.8 Redenen samenwerking met scholen

	% verenigingen
Leverd nieuwe leden op	61
In het algemeen goede PR voor de vereniging	46
Maatschappelijke taak van de vereniging	38
Leverd inkomsten op die de vereniging goed kan gebruiken	19
Onderdeel van subsidie afspraken met gemeente	10
Andere overweging	6

Hoofdstuk 2

Tabel bij figuur 2.1 Sportaanbod voor bepaalde doelgroepen

	% verenigingen
Recreatiesporters	89
Volwassenen (18 t/m 44 jaar)	77
Wedstrijdsporters	75
Masters (45 t/m 64 jaar)	68
Jeugd (12-17 jaar)	65
Jeugd (< 12 jaar)	63
Senioren (65 jaar en ouder)	55
Allochtonen	34
Scholen	33
Bedrijven	17
Lichamelijke gehandicapten	15
Verstandelijke gehandicapten	11

Tabel bij figuur 2.2 Doelgroepen ledenwervingsacties

	% verenigingen
Jeugd (<12 jaar)	51
Volwassenen (18-44 jaar)	44
Jeugd (13-17 jaar)	37
Masters (45-64 jaar)	27
Dames/meisjes	18
Heren/jongens	14
Senioren (65-plussers)	12
Buurtbewoners/wijkbewoners	11
Geen enkele specifieke doelgroep	7
Allochtonen	5
Mensen met een beperking	4
Andere doelgroep	3

Hoofdstuk 3

Tabel bij figuur 3.2 Belangrijkste redenen voor aanmelding per leeftijdscategorie

	Jeugd (0 t/m 17 jaar)	Volwassenen (18 t/m 44 jaar)	Masters (45 t/m 64 jaar)	65+-ers (65 jaar en ouder)
Gezelligheid/sociale contacten/sfeer/plezier	31	26	48	56
Prestatie/competitie	30	27	3	
Gezondheid/fitheid/ontspanning/afvallen	5	19	15	10
Kwaliteit van vereniging (kader/accommodatie)	7	11	9	5
Netwerken/bedrijfsmatige contacten	1	1		1
Uitdaging/spanning/kick	10	5	3	3
Natuurbeleving/lekker buiten zijn	1	4	5	5
Gelegenheid/om af en toe de zinnen te verzetten	1	4	10	7
Overig	14	4	8	11
Totaal	100	100	100	100

Tabel bij figuur 3.3 Belangrijkste redenen voor afmelding per leeftijdscategorie

	Jeugd (0 t/m 17 jaar)	Volwassenen (18 t/m 44 jaar)	Masters (45 t/m 64 jaar)	65+-ers (65 jaar en ouder)
Wilde een andere sport beoefenen	19	3	2	1
Tijdgebrek vanwege school/studie	16	8	1	
Tijdgebrek vanwege werk/bijbaantjes	11	14	5	1
Tijdgebrek vanwege gezinsleven/zorgtaken		18	6	1
Gezondheidsklachten/ziekte	1	5	22	37
Leeftijd		3	10	21
Overig	10	5	15	21
Geen interesse meer in de sport	9	6	5	2
Verhuizing	8	12	5	1
Sport is niet meer leuk	7	1	1	1
Blessures		7	12	8
Vrienden/familie zijn gestopt	6	2		1
Tijdgebrek vanwege andere hobby's	4	7	4	1
De dag/tijdstip waarop wordt gesport is ongunstig	4	1	1	1
De kosten/te duur	2	3	4	1
Afstand naar vereniging is te groot	2	1	2	1
Club-/teamniveau is te laag	1	2	1	
Sfeer binnen de vereniging			3	1
Ontevreden over kader	0	1		
Club-/teamniveau is te hoog				2
Totaal	100	100	100	100

Hoofdstuk 4

Tabel bij figuur 4.1 Functies, werkzaamheden waar vrijwilligers voor worden gezocht

	% verenigingen
Bestuur	57
Training/begeleiding/lesgeven	53
Organisatie evenementen/nevenact.	37
Organisatie wedstrijden/toernooien	35
Bar/kantine diensten	35
Arbitrage en jurering	34
Beheer/onderhoud accommodatie	23
Beheer/onderhoud materiaal	23
Onderhoud/beheer website	22
Samenstelling clubblad	22
Sportmedische zorg/-begeleiding	6
Overig	5

Tabellen bij figuur 4.2 Samenstelling bestuur

	% verdeling gemiddelde vereniging
< 36 jaar	5
36-55 jaar	69
> 55 jaar	26

	Verhouding geslacht
Man	4,2
Vrouw	1,6

Tabel bij figuur 4.3 Aanstelling combinatiefunctionarissen in de gemeente

	% verenigingen
Er is al iemand aangesteld	10
Er is nog niemand aangesteld , maar er zijn wel plannen	23
Nee	27

Tabel bij figuur 4.4 Betrokkenheid verenigingen bij planvorming/activiteiten combinatiefunctionaris

	% verenigingen
Functionaris heeft/krijgt vast aantal uren toegewezen bij vereniging	9
Functionaris is niet direct werkzaam in/voor de vereniging maar heeft wel duidelijke meerwaarde voor de vereniging	11
Vereniging is/wordt betrokken maar activiteiten van functionaris zijn niet of nauwelijks van meerwaarde voor vereniging	12
Vereniging is niet betrokken	68

Hoofdstuk 5

Tabel bij figuur 5.1 Soorten lidmaatschappen

	% verenigingen
Jeugdlid	56
Senioren	55
Lidmaatschap voor trainen en wedstrijden	53
Donateur	38
Lidmaatschap voor alleen trainen	28
Gezinslidmaatschap	20
Lidmaatschap voor kaderlid (trainer, scheidsrechter, commissielid, bestuurslid)	18
Overig	17
Lidmaatschap voor studenten	8
Licentiehouder	6
Tijdelijk lidmaatschap	6
Lidmaatschap in strippenkaartvorm	3

Tabel bij figuur 5.2 Vergelijking eigen oordeel financiële situatie en het saldo

Saldo resultatenrekening	% verenigingen met een gezonde financiële situatie
Positief	77
Gelijk	70
Negatief	53

Verenigingsmonitor 2008

De stand van zaken bij sportverenigingen

Janine van Kalmthout

Marcia de Jong

Jo Lucassen

Sinds 2000 ondervraagt het W.J.H. Mulier Instituut, in opdracht van sportkoepel NOC*NSF en met steun van het Ministerie van VWS, jaarlijks een panel van sportverenigingen over de stand van zaken in de sector. Dit gebeurt aan de hand van de Verenigingsmonitor, een uitgebreide vragenlijst waarmee het sportieve verenigingsleven in Nederland in kaart wordt gebracht. Onderwerpen die aan bod komen zijn onder andere de samenstelling van het ledenbestand, het activiteiten aanbod, het verenigingsbeleid, de samenstelling van het kader, financiën en advies/ondersteuning. Naast deze terugkerende thema's worden jaarlijks onderwerpen toegevoegd die aansluiten bij actuele ontwikkelingen in de sport en de informatiebehoefte van beleidsmakers. In 2008 deden ruim zeshonderd verenigingen aan het onderzoek mee. Extra aandacht was er daarbij voor de 'combinatiefuncties' en voor de (maatschappelijke) verantwoordelijkheden van verenigingen.

De Verenigingsmonitor 2008 toont de diversiteit aan sportverenigingen (onder andere in grootte, beleid, prestatiegerichtheid, organisatievermogen en dergelijke) die allemaal een eigen bijdrage leveren aan het sportaanbod in Nederland. Een beeld van de sportverenigingen dat ook in de monitor van 2007 naar voren kwam. Ten opzichte van 2007 is de aandacht van de verenigingen voor leden(werving) afgenomen.

Het onderzoek in 2008 laat zien dat er hard wordt gewerkt in de verschillende verenigingen voor zowel eigen leden als niet-leden. Naast de core business van de sportverenigingen – het aanbieden van trainingen, competities, toernooien en clubwedstrijden – organiseert het merendeel van de verenigingen nevenactiviteiten voor zowel leden als niet-leden. Driekwart van de verenigingsbestuurders ziet een maatschappelijke rol weggelegd voor de sportvereniging, vooral als die dicht aanligt tegen hun primaire functie. De ervaringen van verenigingen met combinatiefuncties zijn neutraal tot positief, al blijkt lang niet iedere vereniging op de hoogte van de plannen binnen de gemeente en is slechts een minderheid van de verenigingen betrokken bij de planvorming.

Verenigingen hebben blijvende zorgen over werving en behoud van leden en over hun kader. Hoewel ook de gevolgen van de economische recessie nog niet duidelijk zijn, zijn verenigingen overwegend positief gestemd over de toekomst.

